

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Konfliktridåerna

En kvalitativ studie om bakomliggande orsaker till konflikt i vårdnadsutredningar och samarbetsamtal.

SQ 1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
C-uppsats
Höstterminen 2011
Författare: Caroline Nielsen
Handledare: Tore Brännberg

Innehållsförteckning

Abstract	1
Inledning	2
Syfte och frågeställningar	2
Begrepp och bakgrundsfakta	3
Teorier.....	7
Konfliktteori.....	7
Kriteori	9
Tyst kunskapsteori	9
Vad har sagts innan? (Tidigare forskning och utredningar)	12
Metod.....	14
Kvalitativ ansats.....	14
Abduktiv	14
Tillvägagångssätt och urval	14
Intervjun - öppen och kumulativ.....	15
Intervjuguide	15
Intervjugenomförandet.....	16
Strategiskt urval	17
Etiska överväganden	17
Förförståelse.....	18
Kvalitetssäkring	18
Validitet	18
Reliabilitet.....	19
Generaliserbarhet	19
Forskningsetiska principer enligt vetenskapsrådet	19
Öppenhetskravet	19
Självbestämmandekravet	19
Konfidentialitetskravet.....	20
Autonomikravet	20
Tillvägagångssätt vid bearbetning och analys	20
Transkribering.....	21
Resultat och analys	22
Tema 1 - Bakomliggande orsaker till konflikt.....	22

Tema 2 Orsaker på samhällsnivå som försvårar samförståndslösningar	25
Föräldraskapet då och nu	25
Barnbidraget.....	26
Underhållsstöd och bostadsbidrag	27
Föräldrapenningen	28
Fler dolda orsaker i kombination med strukturella regelverk.....	29
Okunskap	30
Pengar som symbol och med känslomässig laddning.....	30
Tema 3 Alternativa lösningar och den egna yrkesrollen	32
Tankar kring SOU:n 2011:51	32
Den egna yrkesrollen	33
Sammanfattning av analysen och slutdiskussion.....	36
Referenslista.....	39

Abstract

Titel	Konfliktridåerna - En kvalitativ studie om bakomliggande orsaker till konflikter i vårdnadsutredningar och samarbetsamtal.
Författare	Caroline Nielsen
Nyckelord	Familjerätt, samarbetsamtal, konflikt, kris socialförsäkringssystemet

Denna uppsats behandlar ämnet konflikter i samarbetsamtal och i vårdnadsutredningar på familjerätten mellan separerade föräldrar. År 2010 hade närmare 20 000 barn i Sverige föräldrar som inte kom överens och gick på samarbetsamtal. Över 7000 barn var aktuella i vårdnadsutredningar. Då forskning visar hur illa barn far av att befinna sig i mitten utav sina föräldrars konflikt vill jag veta vad konflikterna beror på - och vad man kan göra för att minska antalet konflikter. Mitt syfte är därför att belysa orsakerna, och därefter undersöka om det finns orsaker på samhällsnivå som förhindrar eller försvårar ett samarbete kring sina gemensamma barn. Strukturella orsaker går att förändra genom regler och lagar, och skulle i så fall kunna minska antalet barn som far illa. Min intervjumetod har varit kvalitativa djupintervjuer med handläggare på familjerätten i Göteborg. Mina valda teorier är konfliktteori, kriteori och tyst kunskapsteori. Resultatet visar att det finns strukturella orsaker som skapar fler konflikter än nödvändigt separerade föräldrar emellan. För det första är inte socialförsäkringssystemet moderniserat till dagens olika familjekonstellationer, framförallt växelvis boende för barn. Problemet består även i att det finns ett behov bland separerade föräldrar att få möjlighet att prata om de ekonomiska bitarna som rör barnen såsom exempelvis barnbidrag och underhållsbidrag men de har i dagsläget ingenstans att vända sig. En ytterligare dimension till att konflikt uppstår är att separerade föräldrar befinner sig i kris. Det innebär att det är en svår tidpunkt att vara resonlig och man har ingenstans att vända sig för att få vägledning av en tredje part. Dessutom finns det inget krav på att ha utbildning i att hålla samarbetsamtal vilket är förvånansvärt då konfliktnivåerna ibland är såpass djupa att det är nödvändigt innan en samförståndslösning kan komma till stånd.

Inledning

Syfte och frågeställningar

Under praktikterminen fick jag möjlighet att praktisera på familjerätten i Göteborg. Jag fick möjlighet att på nära håll delta och följa föräldrar som befann sig i både samarbetsamtal och i vårdnadsutredningar respektive så kallade snabbupplysningar. Jag hade även hand om den så kallade ringen, rådgivning över telefon där föräldrar fick ringa och rådfråga om saker rörande familjerätt.

Jag fick se vidden av antalet konflikter och vad det medför. Varje vårdnadsutredning i sig är ett problem då det finns ett barn i mitten som far mer eller mindre illa av konflikten. Att forska i ämnet för att ringa in orsaker, och därefter kunna minska antalet konflikter är därför, i mina ögon, någonting som är oerhört viktigt för att bespara så många barn det går från infekterade konflikter deras föräldrar emellan. Jag funderade mycket på det oroande faktum att vårdnadsutredningarna i Sverige har ökat med 40 % sedan 2006 enligt socialstyrelsen, och jag veta vilka orsaker som låg bakom. Därmed började funderingar födas att jag ville veta mer på djupet. Varför hamnar man i vårdnadsutredning eller i samarbetsamtal på familjerätten? Finns det vissa återkommande orsaker? Dessutom, finns det orsaker som inte ligger så mycket på individnivå utan snarare på samhällsnivå? Finns det strukturella orsaker som försvårar, förhindrar och problematiserar att hitta samförståndslösningar till föräldrar som befinner sig i konflikt? För att forska i detta alltmer förekommande problem ville jag göra det genom intervjuer med familjerättssekreterare.

Mitt syfte med min C-uppsats är att belysa orsaker till att föräldrar är i konflikt, och vilka av dessa orsaker man kan förändra genom regler på samhällsnivå för att minska antalet föräldrapar i konflikt. Det jag vill är att bryta ner bakomliggande orsaker till varför man hamnar i vårdnadsutredning och samarbetsamtal. När jag vet bakomliggande orsaker i stora drag, vill jag skjuta orsakerna på individnivå åt sidan och lämna till andra att forska om. Därefter vill jag forska kring de eventuella strukturella orsakerna och få svar på vilket sätt, hur visar det sig, hur skulle det kunna vara istället? Hade man kunnat ringa in ett eventuellt strukturellt problem och hitta lösningar på det, hade kanske antalet föräldrar i konflikt minskat. Detta är något som jag finner oerhört centralt, då det bakom varje föräldrapar i konflikt befinner sig ett eller flera barn som far illa av konflikten. Hade antalet föräldrar i konflikt minskat med endast en bråkdel innebär det i praktiken att många barn hade blivit besparade det lidande konflikten medför. För att bevara detta får jag börja stort med stora frågor för att smalna allt mer och till slut gå in på detaljnivå hur själva kommunikationen i en konflikt går till. För att besvara mitt syfte ska jag därför svara på följande frågeställningar:

- Vilka är de bakomliggande orsakerna till att föräldrar befinner sig i konflikt i samarbetsamtal och i vårdnadsutredningar?
- Finns det orsaker på samhällsnivå som försvårar arbete att finna samförståndslösningar, och hur visar det sig i så fall?
- Hur skulle det kunna se ut för att undvika eventuella strukturella hinder och på vilket sätt används den egna yrkesrollen för att se orsakerna?

Begrepp och bakgrundsfakta

Nedan ska jag förklara de återkommande termerna i uppsatsen och definiera begrepp.

Barnperspektivet - innebär att man ska ha barnets bästa som utgångspunkt och ska genomsyra allt arbete som rör barn. Sedan 20 år tillbaks har samtliga myndigheter i Sverige ett ansvar att ta hänsyn till konventionens bestämmelser i allt arbete där barn berörs. Barnperspektivet vilar på FN's Barnkonvention (www.riksdagen.se).

Barnkonventionens har fyra viktiga grundprinciper:

1. Barnets bästa ska sättas i främsta rummet.
2. Barnet skall skyddas mot all form av diskriminering
3. Barn har rätt till liv och utveckling. Rätt till utveckling innebär att barnet har rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda. Det innebär att barnet har rätt till omvårdnad och skydd, rätt till kärlek och trygghet samt ett varaktigt och stabilt förhållande till sina föräldrar. Barnet har även rätt till samhörighet till båda föräldrarna, även om dessa är i konflikt med varandra.
4. Barnet har rätt att säga sin mening och få den respekterad.

Termer inom familjerätt. (Informationen är hämtad från www.socialstyrelsen.se)

Föräldrabalken – Aktuell lagstiftning gällande barns vårdnad, boende och umgänge återfinns i föräldrabalken.

Familjerätt – Finns i varje kommun i Sverige och varierar i storlek beroende på hur stor kommunen är, och hur många invånare det finns. Familjerättens handläggare jobbar med frågor som rör barn vårdnad, boende och umgänge, samarbetsamtal, vårdnadsutredningar och så kallade snabbyttranden. Arbetsuppgifterna är även medgivandeutredningar för internationella och nationella adoptioner och fastställande av faderskap i faderskapsutredningar. Barnperspektivet är utgångspunkten inom familjerätt.

Föräldrar i konflikt – I min uppsats använder jag mig av föräldrar i konflikt. Min definition och avgränsning av denna term är föräldrar som är i konflikt efter en separation och som kommer till familjerätten i samarbetsamtal, i ett snabbyttrande eller i en vårdnadsutredning.

Vårdnad – Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och skall se till att barnet får omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barnets vårdnadshavare svarar för att barnet får den tillsyn som behövs och skall bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnaden om ett barn består till dess barnet fyller 18 år eller gifter om sig innan dess. Enligt huvudregeln i föräldrabalken står ett barn under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem.

Gemensam vårdnad - Båda föräldrarna är vårdnadshavare till barnet.

Enskild vårdnad – Enbart den ena föräldern ansvarar för barnets vårdnad och är vårdnadshavare.

Boende – Där barnet har sitt huvudsakliga boende. Boendet har inget samband med vårdnaden att göra, vilket är ett vanligt missförstånd. Uppfattningen att man har gemensam vårdnad bor barnet halva tiden var hos respektive förälder är alltså fel. Då vårdnaden avser det mer övergripande för barnet är boendet just vart barnet huvudsakligen bor. Detta kan innebära att den ena föräldern kan ha enskild vårdnad om barnet men barnet bor varannan vecka hos föräldrarna. Alternativt kan man ha gemensam vårdnad men det huvudsakliga boendet är hos den ena föräldern och hos den andra föräldern bor barnet varannan helg. Även fast man har gemensam vårdnad, kan alltså boendeupplägget förändras och varieras.

Umgänge – När man har umgänge med föräldern så bor inte barnet och umgängesföräldern ihop alls, utan ses några timmar dagtid. Hur länge och hur ofta varierar beroende på barnets ålder, hur etablerad relation man har och om det finns andra bidragande orsaker till vad som är lämpligt. Om det är umgänge mellan ett barn och en förälder som inte är lämplig att vara ensam med barnet av olika orsaker såsom missbruk, psykisk ohälsa eller att det har förekommit misshandel så kan en umgängesstödjare eller kontaktperson närvara.

Samarbetssamtal – När separerade eller skilda föräldrar inte är överens i frågor om rör barnets/barnens vårdnad, boende eller umgänge kan man ansöka om samarbetssamtal på kommunens familjerätt. Detta har varje kommun i Sverige en skyldighet att erbjuda. Samarbetssamtalen är kostnadsfria och kravet är att båda föräldrarna är där frivilligt, den ena kan alltså inte tvinga dit den andre. Om den ena har stämt den andre i tingsrätten gällande vårdnad, boende eller umgänge kan dock tingsrätten besluta om samarbetssamtal, och då får båda föräldrarna gå på samarbetssamtal via remiss från domstolen trots att man inte ansökt om det själv. Samarbetssamtal är, förutom frivilligheten, inte något som dokumenteras eller journalförs. Syftet är att erbjudas hjälp i konflikten med hjälp av en tredje utomstående part då man inte kan lösa det på egen hand. Samtalen kan variera från ett enda samtal till en samtalsserie i som pågår i upp till ett år. Det är strukturerade samtal och syftet är att hitta samförstånds lösningar mellan föräldrarna och förbättra deras sätt att kommunicera och samarbeta. I samarbetssamtal kan man få hjälp med att upprätta överenskommelser eller avtal. Ett skriftligt avtal gällande vårdnad, boende eller umgänge är lika juridiskt bindande som i en domstol.

Snabbyttrande - Om föräldrar i konflikt inte lyckas finna lösningar i samarbetssamtal, eller inte har gått på samarbetssamtal alls och situationen är så pass ohållbar att en förändring är ett måste, kan den ena föräldern stämma den andre föräldern i tingsrätten gällande vårdnaden, boende eller umgänget alternativt alltihop. Tingsrätten ska då, inom relativt kort tid, besluta om vårdnaden, boendet eller umgänget. För att få lite information hur barnets situation ser ut skickas en remiss till familjerätten, och ett så kallat snabbyttrande görs av familjerätten. Det är en liten mindre utredning där båda föräldrarna kallas till varsitt sitt möte. Man hör då om deras inställning i frågan är, hur det har sett ut bakåt, och hur de uppfattar barnets situation. Om det är lämpligt utifrån situation och barnets ålder genomförs även barnsamtal. Man inhämtar även uppgifter från polisregister och socialregister. Går barnet på förskola eller skola frågar man

vårdnadshavaren om man får inhämta uppgifter därifrån. Detta skrivs därefter samman, utan någon bedömning, och skickas till tingsrätten som därefter kallar till en förberedande förhandling. Båda föräldrarna behöver då varsitt juridiskt ombud som företrädare deras sak. Därefter tas ett beslut.

Vårdnadsutredning - Tingsrätten kan efter ett snabbyttrande besluta om ett så kallat interimistiskt beslut, ett tillsvidarebeslut. Detta interimistiska beslut kan gälla tills vidare eller så beslutar tingsrätten att det ska bli en vårdnadsutredning enligt föräldrabalken 6 kap 19§. I denna utredning inhämtas all den information som är viktigt gällande barnets situation, och det står även en bedömning vad man anser är det bästa för barnet utifrån vad som har framkommit under utredningens gång. När utredningen är klar blir det en huvudförhandling i tingsrätten. Vårdnadsutredning kallas även i dagligt tal för vårdnadstvist.

Socialförsäkringssystemets bidrag för barnfamiljer. (Informationen är hämtad från www.forsakringskassan.se)

"Alla föräldrar ska efter förmåga bidra till sina barns försörjning. Det gäller oavsett om man bor ihop med barnet eller ej. Förälder som inte bor tillsammans med sitt barn får bidra till barnets försörjning genom att betala ett underhållsbidrag. Beloppets storlek bestäms med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas ekonomi. Kostnader som den bidragsskyldige har i samband med att den har barnet hos sig kan inom vissa ramar antingen dras av i efterhand eller räknas ifrån redan när underhållsbidraget bestäms."

Barnbidrag - Ett bidrag som alla barn i Sverige har rätt till. För varje barn får man 1050 kr per månad, för två barn får man ett flerbarnstillägg på 100 kr per månad. Vid separation och barnet bor hos föräldrarna varannan vecka kan man ansöka om att barnbidraget ska delas. Om inte föräldrarna gör någon anmälan om vem av föräldrarna som skall ha bidraget betalas det automatiskt till barnets mor.

Bostadsbidrag - Ett bidrag man får ansöka om, oavsett om man har barn eller inte. Uppfyller man kriterierna för bidraget och ens barn är folkbokfört på samma adress som en själv får man ett högre bidrag.

Underhållsbidrag - Den förälder som barnet inte stadigvarande bor hos ska betala underhållsbidrag. Detta gäller såväl då man har gemensam vårdnad som när en av föräldrarna har ensam vårdnad. När barnet bor ungefär lika mycket hos er båda räknas det som växelvis boende och ingen av föräldrarna är skyldig att betala underhållsbidrag.

Underhållsstöd - Ett bidrag man får ansöka om, om man är huvudsakliga boendeförälder till barnet och därmed behöver extra bidrag till saker som rör barnet och den andre föräldern inte har tillräcklig inkomst för att betala underhållsbidrag. Underhållsstöd utbetalas av försäkringskassan och beloppet är på 1173kr per månad och barn.

Föräldrapenning- Bidrag som är inkomstprövat och som man ansöker till i samband med att man ska vara föräldraledig. Föräldrapennigen delas hälften var, men den ena föräldern kan skriva över sina dagar till den andra om den ska vara föräldraledig längre, alternativt att det enbart är den ena som är föräldraledig.

Dock är 60 dagar öronmärkta till pappan och kan inte skrivas över. Om han inte tar ut dem, faller de därför bort. Detta är på grund utav att öka jämställdheten kring att vara föräldralediga mellan mammor och pappor.

Allmänna siffror: siffror (från socialstyrelsens publikation "familjerätt 2010")

De flesta barn i Sverige (72 %) lever ihop med båda sina föräldrar. Varje år är dock ca 47 000 barn per år med en separation eller skilsmässa mellan föräldrarna. I samband med det måste en rad beslut tas som rör barnen, såsom exempelvis boendet. I de flesta fall lyckas föräldrarna själva komma överens om hur det fortsättningsvis ska se ut. För många uppstår dock en konflikt och föräldrarna kan då bli föremål för samarbetsamtal eller barnet blir aktuellt i en vårdnadsutredning.

Vårdnadsutredningar - Under år 2010 var nära 7 200 barn och ungdomar (0-17 år) berörda av utredningar om vårdnad, boende och/eller umgänge. Detta motsvarar ca 38 barn och ungdomar per 10 000 i denna åldersgrupp.

Samarbetsamtal - Under år 2010 deltog föräldrar till ca 19 400 barn och ungdomar i åldrarna 0–17 år i samarbetsamtal, vilket motsvarar 101 barn och ungdomar per 10 000 i denna åldersgrupp.

Snabbupplysningar - Innan domstol fattar ett interimistiskt beslut i mål om vårdnad, boende eller umgänge kan rätten inhämta upplysningar från socialnämnden. Under 2010 begärdes sådana upplysningar om över 9 000 barn och ungdomar i åldern 0–17 år, vilket motsvarar 47 barn och ungdomar per 10 000 personer av befolkningen i denna åldersgrupp.

Siffror i Göteborg 2010 (hämtat från familjerätten i Göteborg)

Vårdnadsutredningar: 224 stycken

Snabbupplysningar: 350 stycken

Samarbetsamtal: 453 stycken (varav 362 frivilliga och 92 remiss från tingsrätten).

Teorier

Min forskning bedrivs inom det socialkonstruktivistiska paradigmet som dessutom innehåller mina valda teorier såsom konfliktteori, kristeori och tyst kunskapsteori för att förstå, begripliggöra samt exemplifiera min empiri och analys.

Konfliktteori

Konflikter är en företeelse som är brett i samhället på så sätt att det sker på flera olika arenor och nivåer. Barbro Lenneér - Axelson och Ingela Thylefors (2004) menar därför att det är mer rimligt att tala om konfliktperspektiv snarare än konfliktteori, eftersom teorierna är hämtade från så vitt skilda områden.

Blakes och Moutons (1964) konfliktmodell beskriver olika personligheter i konflikter. Modellen har två dimensioner: omsorg om andras intressen och omsorg om ens egna intressen, och utifrån dessa har de fått fram fem olika konfliktstilar. Blakes och Moutons menar att man som människa har benägenhet att gå in i samma konfliktstil om och om igen. Enligt Lenneér - Axelson och Thylefors (2004) har vi nämligen inlärdade mönster som vi lärt oss redan som barn, och som vi automatiskt tar fram när en möjlig konfliktsituation kan uppstå.

När man med modellens hjälp klargör de olika stilarna innebär det att man kan bli medveten om sitt eget agerande och handlande, och därefter förändra sitt eget agerande.

De olika stilarna i modeller är:

- Undvikande stil. Omsorgen om ens egna och andras intressen i konflikten är låg.
- Anpassande eller undfallande stil. Man prioriterar andras behov framför sina egna.
- Tävlingsstil. Man prioriterar sina egna behov framför andras.
- Samarbetande stilen. Hög omsorg om såväl egna som andras behov. Man försöker hitta lösningar istället för att anklaga eller fly.
- Kompromissande stil. Måttligt intresse av att hävda sina egna behov och ett förhållandevis stort intresse för att tillgodose andras.

I konflikten är två komponenter viktiga: att den eventuella uppgörelsen tillfredsställer ens egna behov samt att relationen till den man haft konflikten med fortsätter på ett positivt sätt.

Ibland är både innehållet i konflikten viktig och själva relationen. Relationen kan även vara betydelselös, som när man exempelvis ringer till något företag och pratar snabbt med en främling. Ibland är innehållet mer eller mindre betydelselöst men själva relationen är det primära, och för att bibehålla relationen framställs innehållet som viktigare än hur verkligheten ser ut.

En nödvändighet för att lösa en ouppklarad konflikt är att man behöver prata om den (Lenneér - Axelson & Thylefors 2004). Detta kan tyckas som en självklarhet, men kan vara lättare sagt än gjort då man måste ta i beaktande att Lenneér - Axelson, Thylefors (2004) menar att olika konflikter har olika status. Det innebär

att det därför är lättare respektive svårare att prata om konflikten handlar om ett ämne som har hög status respektive om konflikten har låg status. Konfliktområden som har låg status och som man inte gärna delger andra är ekonomi och sexualitet. Områden med högre status, som inte bara är lättare att prata om öppet utan man kan även skoja om det, är jämställdhetskonflikter.

Det innebär att par eller separerade sällan får hjälp med lösningar och nya infallsvinklar gällande konfliktområden som har låg status, och som anses lite fult att prata om (Lenneér - Axelson & Thylefors 2004).

Tredje part är ett vanligt begrepp inom konfliktperspektivet. Det innebär att en tredje person ska hjälpa de två som träter att finna en lösning. Denna tredje person kan vara en familjebehandlare, handläggare eller en kurator. Synonymt med tredje part är medlare. Oavsett inom vilket område man är i ska man som tredje part hålla sig neutral, man ska hjälpa och man ska kunna hantera det man får höra och uppleva i rummet. Att agera neutral som tredje part, eller medlare, har en lång tradition bakom sig. Enligt Lenneér - Axelson och Thylefors (2004) är det nödvändigt med en tredje part när parterna inte själva kan lösa sin konflikt.

Sedan 1991 har Sveriges kommuner en skyldighet enligt lag att erbjuda frånskilda och separerade föräldrar samarbetsamtal med en erfaren tredje part. Färdigheterna man behöver ha som tredje part i dessa samtal är:

- Motivera
- Konfrontera
- Sätta gränser
- Lyssna
- Styra
- Underlätta
- Leverera och värdera förslag
- Hantera beslutsprocesser

Barbro Lenneér - Axelsson (2010) förklarar hur skilsmässa är en utlösande faktor till en kris, och ofta kännetecknas av en långvarig psykosocial stress. Stressen kan leda till ökad retlighet, nedstämdhet och rastlöshet.

Lenneér - Axelsson (2010) förklarar att skilsmässa är en såpass stor livsomställning att den innebär störst konfliktpotential jämfört med andra livsomställningar. Det väcker känslor i form av ensamhet, ångest, övergivenhet, depression och aggression. Beroende på om man har blivit övergiven eller inte kan dessa känslor vara mer eller mindre intensiva. Har man barn med i bilden försvåras detta då det är än mer frågor som ska lösas rent praktiskt. En skilsmässa innebär en stor livsomställning, och efter själva skilsmässan är det vanligt med kommunikations- och relationsproblem föräldrarna emellan samt ekonomiska tvister av olika slag.

Friedrich Glasl (1999) har utvecklat en konfliktmodell som han kallar konflikttrappan, och som går att applicera på konflikter mellan separerade föräldrar. Konflikttrappan har nio steg och symboliserar steg där konflikten blir allt värre. Vid högsta trappsteget är konflikten tämligen kontrollerad, två parter har en dispyt. Trappstegen är hala och det är lätt att slinka ner steg för steg om man inte anstränger sig och tar tag i konflikten. Vid sista trappsteget vill man

förgöra varandra, och någonstans i mitten är konflikten såpass allvarlig att man behöver en tredje part att lösa det. Eftersom det är lätt att halka ned ett trappsteg, vill Glasl med trappstegen påvisa hur viktigt det är att en konflikt inte löser sig av sig själv, utan kräver ansträngning och engagemang från båda parter.

Kristeori

Kristeori är inom det psykodynamiska perspektivet och nedan förklarar jag kristeori utifrån Johan Cullbergs (2006) förklaringsmodell.

En kris innebär en känsla av övergivenhet, och en separation är ett exempel då den känslan är extra stark. Det i sin tur kan innebära en rad olika handlingar, såsom desperat utåtagerande, tomhet och vrede.

Oavsett vilken kris man genomgår, om det är en närståendes död, sjukdom eller separation är själva krisreaktionerna tämligen lika varandra och delas in i olika faser man går igenom. I de olika faserna har man också benägenhet att agera på ett visst sätt, som är mer eller mindre likt ens vanliga sätt att vara.

Fasernas indelning är: chockfasen, reaktionsfasen, bearbetningsfas och nyorienteringsfasen. I framförallt de två första faserna kan man i separationer agera på ett sätt där det liknas vid så kallad pajkastning. Anklagelser och starka känslor är vanligt.

I de akuta faserna av krisen kan man även inta så kallade försvarsmekanismer. Försvarsmekanismer är omedvetna psykiska reaktionssätt, som man intar för att minska känslan man har såsom oro eller rädsla. Exempel på försvarsmekanismer är regression och projektion. Regression betyder att gå tillbaks i utvecklingen. Detta är ett välkänt fenomen i utvecklingspsykologiska sammanhang hos barn som exempelvis får ett syskon och upplever en stor förändring. Bland vuxna sker det också och man intar ett barnsligt förhållningsätt, kan sätta sig på tvären, eller få raseriutbrott. Projektion innebär att skuldbelägga andra för ens egna omedvetna dåliga samvete. Det är för svårt att ta in att man själv är orsaken till hur det har blivit, och då är det lättare att se andras fel och brister. Man förminskar sitt eget ansvar.

Cullberg förklarar även Freuds begrepp den anala fasen som ett tillstånd eller en period under småbarnsåren då man vill kontrollera och behärska sin omgivning. Man har då svårt att släppa ifrån sig saker. Anledningen till att det kallas anala fasen är på grund av det inte fanns bra blöjor på Freuds tid och potträningen var det centrala i denna period av barndomen.

Tyst kunskapsteori

Magdalene Thomassen (2007) redogör för vetenskap samt att det finns olika typer av vetenskap och kunskap. Social konstruktivism är ett övergripande paradig där bland annat tyst kunskap och det narrativa kunskapsbegreppet innefattas. För att förstå någonting är utgångspunkten språket och den sociala interaktionen. Världen är alltid tolkad, och en tolkning kommer alltid utifrån en berättelse. Utifrån dessa skapas såväl vår självförståelse som verklighet.

Inom social konstruktivism inryms narrativ teori. Narration innebär berättande i praxis, praktiken, och ses både som en teori och som ett metodval av berättelser.

Genom att se ett problem, företeelse utifrån en narrativ teori kan man finna nya möjligheter att förstå eller se ett problem.

Kännetecknet för, som är relevant i detta fall, yrkesberättelser är att berättelsen vilar på flera olika kunskapsdimensioner. De kan karakterisera ett problem eller företeelse som pågår. Dessa yrkesberättelser utgår ifrån att utövaren besitter så kallad tyst kunskap. Kunskap som inte går att få genom enbart teoretiska studier utan genom praktiska färdigheter. Det är en kunskap som man inte riktigt kan sätta ord på, och inte alltid är medveten om att man besitter. Den utvecklas från teoretiska studier, praktisk träning, handlingserfarenhet och övning.

Thomassen (2007) beskriver Hubert och Stuart Dreyfus (1986) modell om färdigheter för att förstå hur handlingskompetens utvecklas för att till slut besitta tyst kunskap. Modellen består av fem stadier där en utveckling sker från nybörjare till expert.

Modellens fem olika stadier är:

Stadie 1. Nybörjaren som är beroende av instruktioner, regler och manualer för hur man ska gå tillväga. Agerandet sker utifrån allmänna regler, lagstiftning och normer.

Stadie 2. Avancerad novis. Man har lärt sig reglerna och instruktionerna och vet hur verksamheten ifråga fungerar. Dock är förhållningssättet tämligen likartat från ett fall till ett annat, man har inte ännu lärt sig att hitta vad som är det unika, själva kärnan, i just det aktuella fallet eller problematiken.

Stadie 3. Kompetent utövare. Här kommer ens egna samlade yrkeskunskap in som en ytterligare dimension i bedömningen och övervägandet. Man utgår inte enbart från instruktioner och regler.

Stadie 4. Den skicklige utövaren. Man skapar sig en helhetsbild på kort tid. Man har såpass mycket erfarenhet att man kan jämföra just detta fall med tidigare för att få en förståelse hur det kan ligga till, samtidigt som man hela tiden har falllets unika egenskap med i beaktandet. Man ser även vad som behövs, vilka behov som finns för att det ska bli en förändring. Man får en intuitiv känsla av vad som behövs och vad som är relevant.

Stadie 5. Expert. Den intuitiva känslan som man numera besitter har blivit det mest dominerande redskapet för handlandet, och övrig kunskap som exempelvis teoretiska studier blir ett attribut ovanpå den intuitiva känslan. Det typiska för experten är att man därför handlar direkt och omedelbart. Man besitter även en helhetsförståelse och handlingsalternativen blir därför självklara. Detta stadie kan jämföras med en konsertpianist eller en fotbollsstjärna, det är prestationer som i en utomståendes ögon upplevs som lätt, eftersom det flyter på smidigt och förhållandevis problemfritt.

Den ungerske kemisten och vetenskapsteoretikern Michael Polanyi (1891-1976) skrev om tyst kunskap (1966) i *the Tacit Dimension* och menade att det är svårt att avgränsa vad som egentligen ingår och ibland sker flytande övergångar till andra kunskaper som är snarlikt och som går hand i hand med tyst kunskap, och därmed även den relevant i teorin.

Bakgrundskunskap är ett exempel på ett relevant begrepp inom teorin som Polanyi (1966) menade är en internaliserad kunskap som sker omedvetet. Interaktion i diverse livs och arbetssituationer, uppfattningar och kunskaper skapar en annan form av kunskap som bildar en samlad så kallad bakgrundskunskap.

Enligt Polanyi (1966) är tyst kunskap personlig. När tyst kunskap integreras med ens egna verklighetsförståelse och handlingar blir det en så kallad personlig kunskap. Det blir ett redskap vi har som inte syns, men som hela tiden utövas i praxis.

Vad har sagts innan? (Tidigare forskning och utredningar)

I den kvalitativa D-uppsatsen "Föräldraskap i konflikt- En studie av konfliktens följd för separerade föräldrar och deras barn" från 2008 av Pira Karlsson Mårtensson och Ulrika Ahlström Ramberg var syftet att belysa hur konflikten mellan separerade föräldrar påverkar den enskilda förälderns föräldraskap och vilka följder det blir för barnen. Undersökningen lyfte fram att föräldraskapet har två centrala delar: det vardagliga föräldraskapet med barnet och föräldraskapet i relation till den andra föräldern.

Undersökningen studerade föräldrars egna upplevelser, de har därför gjort intervjuer med separerade föräldrar för att lyfta fram deras uppfattningar om konflikter kring föräldraskapet efter en separation eller skilsmässa.

I den andra centrala delen, föräldraskapet i relation till den andra föräldern, uppmärksammade de att förhandling är en kompetens, och som det dessutom är viktigt att kunna utöva. Föräldrarna upplevde dessutom denna förhandling som starkt påverkad. I D-uppsatsen har de kunnat lyfta fram några faktorer som har påverkat möjligheterna kring hur förhandlingen och kommunikationen med den andra föräldern gått till. Den allra största faktorn var att de flesta föräldrar upplevde att den hjälp de har erbjudits inte har varit tillräcklig, och har inte motsvarat deras behov. Undersökningens slutsats är därför att hjälpen som erbjuds inom familjerätt bör utvecklas i föräldraskapet, i relation till den andra föräldern. Hjälpen är inte uttalad vad den ska innehålla, istället nämns flexibiliteten som ett förslag, att föräldrar ska få hjälpa att prata om och finna lösningar kring det som är problemet för just dem.

I den kvalitativa D-uppsatsen "Varannan - vecka - liv: En studie om växelvis boende och barns familjeskapande" från 2010 av Rakel Berman var syftet att beskriva barns, som bor växelvis, erfarenheter i sin familj och hur barnen skapar sina liv utifrån de stora förändringar som skett på familjearenan under senare år. Undersökningen beskrev hur kärnfamiljsnormen lever kvar trots allt fler annorlunda familjekonstellationer såsom varannan vecka liv för många barn, och denna kvarlevande norm utgår man fortfarande ifrån på ett strukturellt plan. Metoden i undersökningen var intervjuer med barn. Rakel Berman beskriver att det är samhällets föreställningar som har betydelse för hur lagstiftning och politiska beslut förändras eller inte förändras. Hon tar bland annat upp föräldraförsäkring och barnomsorg som exempel på hur bestämmelserna kring dem fortfarande utgår ifrån ett kärnfamiljsperspektiv, det vill säga mamma-pappa-barn. Hennes slutsats är att dessa strukturella regler och lagar bör ses över, eftersom vårt samhälle idag inte är tillräckligt flexibelt kring de olika familjekonstellationerna som finns. Det behövs uppdateras till hur verkligheten faktiskt ser ut för många barn i Sverige.

I den juridiska C-uppsatsstudien "Det osynliga barnet - en studie av barnets bästa och barnets vilja i vårdnadsmål" från 2008 av Madeleine Kempe Frantz och Hanna Johansson undersöks särskilt hur barnets bästa kommer fram i vårdnadstvister i domstol, och om man på något sätt hade kunnat lösa konflikten innan det går så långt som en tvist i domstolen, eftersom barn far illa när deras föräldrar befinner sig i en allvarlig konflikt. De undersökte därför 22 domar från

olika domstolar och granskade dem, utifrån barnperspektivet. Syftet med undersökningen var att undersöka vad rättsreglerna i föräldrabalkens sjätte kapitel säger om barnets bästa och barnets vilja vid tvistefrågor som rör vårdnad, boende och umgänge. Resultat visade att det är alltför ofta domstolsbeslut *inte* tar hänsyn till barnets bästa eller barnets vilja. Ibland ser man ett föräldraperspektiv istället för ett barnperspektiv. Undersökningens slutsats är att föräldrars konflikt och separation är något som förhindrar och försvårar ett gott samarbete, vilket kan leda till att det blir en tvist i rätten. För att i största möjliga mån undvika detta påvisar de att samarbetssamtal mellan föräldrar borde bli obligatoriskt, och att föräldrar även ska få möjlighet och stöd att bearbeta sin konflikt oavsett vad den handlar om.

I regeringens SOU (Statens offentliga utredning) 1999:30 "Underhållsstöd vid växelvis boende" står det att regeringen år 1997 uppdrog åt Riksförsäkringsverket (RFV) att utvärdera systemet med underhållsstöd. Förutom att RFV lämnade förslag gällande lagförändringar inom området belyste de samtidigt något de uppmärksammat. Detta var bland annat att underhållsstödssystemets regler vid växelvis boende skapar konflikt mellan föräldrar. Dock fanns det inte något konkret förslag på hur det skulle kunna åtgärdas, eller se ut i stället.

11 år senare har detta utvecklats och i SOU:n 2011:51 "Fortsatt förälder - om ansvar ekonomi och samarbete för barnens skull" står det att 2009 beslutade socialdepartementets stadsråd att tillkalla en särskild utredning med uppdrag att göra en översyn hur ekonomiska stöd till barnfamiljer stödjer samarbetet mellan särlevande föräldrar. Det som framkom var att socialförsäkringssystemet och jämställdhetssystemet inte är synkade. Det finns bekymmer gällande ekonomin i separerade barnfamiljer - utifrån ett jämställdhetsperspektiv enbart. Bidraget upplevs ibland som en konfliktfaktor och behovet fanns av ett anpassat och moderniserat regelverk. Detta blir mer problematiskt i praktiken än nödvändigt. Förslaget som finns är därför att separerade föräldrar ska få hjälp att prata om socialförsäkringsbidragen gällande barnen med någon professionell för att undvika missuppfattningar.

I försäkringskassans socialförsäkringsrapport 2011:5 "Särlevande föräldrar och deras barns boende och underhåll" har frågan kring bidragen ställts direkt till ett urval föräldrar som lever separerade genom fokusgrupper och telefonintervjuer. Det som framkom var att okunskapen gällande underhållsstöd och underhållsbidrag var ett problem. Föräldrar är dåligt insatta i vad som verkligen gäller, vad man har för rättigheter och skyldigheter och vad som är rimligt och inte när barnen bor växelvis.

Metod

I metodkapitlet ska jag förklara hur jag har gått tillväga för att besvara mina frågeställningar utifrån uppsatsens syfte.

Kvalitativ ansats

Eftersom jag vill exemplifiera snarare än att beskriva och förklara kommer jag forska kvalitativt. Just exemplifiera är den övergripande tanken inom kvalitativ forskning. Detta kan man göra genom en rad olika tillvägagångssätt såsom djupintervjuer, observationer och dagböcker. Därefter kan man dra sina slutsatser. Man kan även generalisera sina kvalitativa forskningsresultat genom att i efterhand göra kvantitativ forskning på sina kvalitativa resultat. Detta går i samma spår som jag tänker kring min egen uppsats som inte kan generaliseras. Vidare forskning inom ämnet hade kunnat omformulera mina frågeställningar och gjort en kvantitativ studie där föräldrar i konflikt tillfrågades i enkätundersökning om de upplevde ekonomin som en orsak till konflikt och på så vis generaliserat det, (Conny Svenning 2003).

Alan Bryman (2008) menar att skillnaden mellan kvalitativ och kvantitativ forskning inte bara handlar om att man mäter saker och ting på olika sätt, och att man tillämpar olika angreppssätt, utan det är även skillnad i inriktning, då den kvantitativa är mer åt objektivism och den kvalitativa konstruktivismen.

Abduktiv

Bryman (2008) förklarar hur det deduktiva angreppssättet innebär att man utgår helt från en teori och därefter inhämtar empiri utifrån den. Teorin är bärande och empirin tolkas utifrån den. Inom denna teori är det ett krav att hålla sig till regler. (Thomassen 2007).

Bryman (2008) menar att i ett induktivt angreppssätt utgår man ifrån inhämtad empiri och därefter använder sig av passande teori utifrån vad man har fått inhämtat för material. Empirin är då bärande och teorin tolkas utifrån empirin. Thomassen (2007) beskriver det induktiva angreppssättet som systematiserade erfarenheter. Man utgår fullständigt från de observationer man ser, och grundar teorin därefter. Det tredje angreppssättet är således abduktivt, vilket betyder att man använder sig av en blandning av dem båda under forskningens gång.

Min ansats i uppsatsen är abduktiv eftersom jag varvar mellan empiri och teori. Något krav på att hålla sig strikt till teorin som utgångspunkt, eller empirin som utgångspunkt finns därmed inte, utan man kan blanda dem.

Empirin delas även in tematiskt utifrån frågeställningen och med teorin i beaktande på så sätt att frågeställningarna, de tre temana och de tre teorierna hänger ihop med varandra för att tydliggöra den röda tråden.

Tillvägagångssätt och urval

Jag började med att söka flertalet olika ordvarianter i universitetsbibliotekets Gunda, Gupea, Libris och Summon. Ord som jag framförallt använde mig av och kombinerade i alla dess kombinationer var vårdnad, konflikt, vårdnadstvist, vårdnadsutredning, separation, skilsmässa, barnperspektivet, familjerätt, samarbetsamtal, underhållsstöd, barnbidrag, ekonomi och pengar. Det tog

förhållandevis lång tid innan jag hittade forskning som berörde min frågeställning. Därför vidgade jag sökorden och tog in termerna underhåll och barnbidrag och ofta i kombination med konflikt, separation och vårdnad. Då hittade jag desto mer, inte minst de olika SOU:na som beskriver områden utifrån ett strukturellt perspektiv. När jag bara sökte vårdnadsutredning eller vårdnadstvist blev det för brett, och inte relevant för min sökning. Vidare letade jag litteratur och sökte då förutom tidigare forskning och utredningar även litteratur för själva processen i skrivandet och litteratur gällande mina valda teorier.

Intervjun - öppen och kumulativ

Jag valde att göra djupintervjuer med öppna frågor eftersom det tillvägagångssättet på bästa sätt hjälper mig besvara frågeställningen, och möjliggör att kunna analysera svaren i resultatdelen. Enligt Steinar Brinkmann och Svend Kvale (2009) är intervju en bra form att forska kvalitativt då man söker efter erfarenheter, uppfattningar och iakttagelser. Intervjuerna gjordes även kumulativa vilket betyder att frågorna byggdes på, och vidareutvecklades allteftersom beroende på vad intervjupersonen innan hade sagt. Det medför att intervjusvaren kan skilja sig åt. Det behöver inte vara ett hinder enligt Brinkmann och Kvale (2009). Tvärtom är det positivt eftersom jag är ute efter varje persons tolkning. Det finns även narrativa inslag i intervjun. I Brinkmann och Kvale (2009) förklaras hur narrativa intervjuer koncentrerar sig på berättelser och historier som intervjupersonen återger. Det kan vara att man frågar om en specifik episod eller exempelvis en företeelse. Som intervjuare ska man då hålla tyst och inte avbryta eller ställa frågor. Under mina intervjuer blev det under några tillfällen denna narrativa metod, och det var även något jag eftersökte eftersom det ger en bild av fenomenet. Dessa typer av svar var användbara och mycket utav svaren de återgav har varit tydliga kopplingar till mina valda teorier.

Intervjuguide

Jag har även valt att göra djupintervjuer för att för att komma igenom alla de skikt av kunskap och erfarenhet informanterna besitter. Istället för många frågor med korta svar vill jag istället ha några mer ingående "större" frågor med efterföljande, spontana följdfrågor beroende på svaret. Enligt Bryman (2008) kan en intervjuguide vara allt ifrån en minneslista till en strukturerad lista med många frågor efter varandra. Det viktiga är att frågorna ska hjälpa forskaren att få svar hur informantens upplevelser i ämnet är. Frågorna som utformades var ställda med teorier, tidigare forskning och frågeställningarna i beaktande. Samtidigt blev följdfrågorna ofta spontana, svaren jag fick var inte givna eller självklara. Intervjuguiden är även tematiskt utformad, utifrån tre teman som även går hand i hand med de tre frågorna som inryms i frågeställningen.

Av de fyra informanterna var två kvinnor och två män. De är i åldrarna 45-65 år och alla yrkesamma på familjerätten i Göteborg men med lite varierande arbetsuppgifter.

Informant 1. Hedvig cirka 50 år. Har arbetat på familjerätt sedan 1987 med både vårdnadsutredningar och samarbetsamtal och har därför träffat på många föräldrar i konflikt genom åren.

Informant 2. Elsa cirka 65 år. Har arbetat på familjerätten sedan 1993 och har tidigare haft både samarbetsamtal och vårdnadsutredningar, men hennes ärenden

är numera endast svåra vårdnadsutredningar där föräldrarna är i en allvarlig konflikt.

Informant 3. Reidar cirka 45 år. Med en högre position på familjerätten och har därmed övergripande syn på såväl vårdnadsutredningar som samarbetsamtal.

Informant 4. Bosse cirka 55 år. Har arbetat på familjerätten sedan 1979 och har tidigare haft både vårdnadsutredningar och samarbetsamtal. Han har numera enbart samarbetsamtal och träffar därför föräldrar i konflikt dagligen på sitt arbete.

Det var tillräckligt med fyra stycken intervjupersoner. Redan vid tredje och fjärde intervjun kunde jag ringa in frågorna och kände igen svaren till stora drag, även om handläggarna inte alltid har exakt samma uppfattning. Brinkmann och Kvale (2009) menar att det inte finns något exakt svar på hur många intervjuar man ska ha i en kvalitativ uppsats, utan att man ska ha så många som behövs tills man har fått reda på det man behöver. Man brukar även kalla det för när materialet är mättat.

Intervjugenomförandet

Samtliga intervjuer genomfördes på familjerätten i Göteborg. Det är Sveriges största familjerätt och med en lång kunskapsbas om såväl vårdnadsutredningar som samarbetsamtal.

När det stod klar för mig att jag ville ha djupintervjuer valde jag ut fyra stycken jag ville intervjua och frågade dem. Jag berättade om min uppsatsidé, mina frågeställningar och om de ville tänka sig att medverka genom att bli intervjuade. Samtliga fyra svarade ja och intervjutid bokades in.

Samtliga intervjuer skedde på respektive handläggares rum. Jag spelade in intervjun och frågade om det gick bra. Innan inspelningen började informerade jag om konfidentialiteten, öppenhetskravet, självbestämmandekravet och autonomkravet, (dessa förklaras mer ingående längre fram) och återigen berättade jag lite kortfattat om C-uppsatsens upplägg och frågeställningar. Jag började varje intervju med att tacka för att de ställde upp. Därefter ställde jag frågor utifrån intervjuguiden som jag hade med mig. Många frågor besvarades i varandra, utan att jag behövde läsa själva frågan på pappret. I slutet av varje intervju frågade jag om det var något som jag hade missat att ta upp, om det var något de ville förtydliga samt om det var något viktigt i sammanhanget som jag inte hade frågat och som de ville lyfta fram. Den kortaste intervjun var 45 minuter och den längsta 70 minuter. Jag upplevde intervjuerna som effektiva och både frågorna och svaren var "rakt på sak" på så sätt att jag själv har praktiserat och arbetat inom familjerätt så behövdes inte vidare förklaringar som annars är nödvändigt för att sätta sig in i problematiken. Min egen förförståelse har på så sätt varit en tillgång i min uppsats. Av den anledningen har jag lagt stor vikt vid att förklara olika begrepp i uppsatsen så att när man som läsare kommer till analys och resultatdelen förstår vad som sägs och menas. Själva intervjuförandet var effektivt. Det var fokus på frågorna, och att ge så beskrivande svar som möjligt. Vi blev inte avbrutna, förutom vid något tillfälle då en telefon ringde men där samtalet kopplades bort. Eftersom tiden för intervjun var bokad i god tid upplevde jag att informanterna tog sig tid till intervjun och svaren.

Strategiskt urval

Det första urvalet är att jag valde Göteborgs familjerätt. Anledningen till det nämnde jag ovan, jag har gjort både praktik och arbetat där och har därför etablerat kontakter, och hade möjlighet att fråga dem som jag visste var mycket erfarna inom området.

I val av intervjupersoner har jag gjort ett så kallat strategiskt urval. Det betyder att det inte är någon slump vilka fyra jag har valt att intervjua, tvärtom har jag strategiskt valt ut de fyra jag helst ville ha utifrån två krav jag hade: De ska besitta stor kunskap inom området och träffat många föräldrar i konflikt. Bryman (2008) kallar detta urval även för målinriktat urval och menar att man intervjuar personer som är relevanta för forskningsfrågorna.

Svenning (2003) delar upp urval efter olika principer såsom systematiskt, slumpmässigt och strategiskt. I mina val av såväl val av familjerätt som val av intervjupersoner får det anses som strategiska. Det har inte skett varken slumpmässigt eller systematiskt (exempelvis den första personen på telefonlistan). Bryman (2008) uppger även andra urvalsprinciper som exempelvis bekvämlighetsurval och tillfällesurval. Han menar att oavsett hur urvalet har gått till ska man som läsare inte behöver gissa sig till hur det har gått till utan man ska som forskare visa att det finns en tanke bakom urvalsprocessen.

Det har inte förkommit något bortfall av intervjupersoner, troligtvis eftersom jag intervjuade ett begränsat antal och gav dem möjlighet att hitta tider i sina almanackor flera veckor innan intervjun var aktuell.

Gällande mitt urval i problemformulering, syfte och frågeställningar så valdes flera andra infallsvinklar kring föräldraskap i konflikt bort. Anledningen till det går att läsa i just problemformuleringen. Egentligen valdes alla delar i konflikten bort förutom det som rör ekonomin eftersom jag ville som sagt besvara frågeställningen ur en smalt men desto mer ingående perspektiv.

Gällande tidigare forskning och utredningar så har jag eftersträvat så nya som möjligt. Det är väsentligt då familjerätt är ett område med återkommande lagstiftningsändringar. Jag har dock tagit med en något äldre SOU för att belysa hur problemet hade börjat uppmärksammas redan då, till hur man ser på det i dagsläget.

Etiska överväganden

Intervjupersonerna kommer från min egen praktikplats, och det är viktigt att ta i beaktande. Dels så finns den så kallade "intervjueffekten." Brinkmann och Kvale (2009) förklarar den som att personen som intervjuar kan påverka själva svaren bara genom minspel och bekräftelse. Det kan även bli en intervjueffekt av att man känner varandra eller är bekanta sedan tidigare. Detta har jag haft i beaktande under processen. För att förhindra en intervjueffekt har jag försökt ställa stora, öppna frågor med stort utrymme för egen tolkning av frågan. Eftersom jag har fått svar som inte var väntade, och många svar kom som en överraskning uppfattar jag intervjueffekten som låg. Jag har även gjort en noggrann transkribering där jag har lyssnat, skrivit av ordagrant, pausat och gått tillbaka och lyssnat igen för att få med så korrekta svar som möjligt. Dessutom är det jag söker, deras exempel och erfarenheter mindre tolkningsbenägna än om jag exempelvis hade velat att de

skulle ge mer övergripande beskrivande bild, med kortare, stramare frågor som var vinklade åt ett visst håll.

Förförståelse

Brinkmann och Kvale (2009) menar att allt vi återger är tolkning, och det är inte verkligheten. Dock så skiljer sig inte våra tolkningar åt så mycket som man kan tro. Det hänger ihop med ens egen förförståelse och hur intresserad man är. Jag tror det är en fördel att jag känner till ämnet sedan tidigare, och jag är välbekant med familjerättens termer och därav mindre risk för missuppfattningar. Jag kan med min förförståelse sätta in svaren jag får i rätt kontext. Min närhet till ämnet ger också en möjlighet att jag kan sätta mig in i exemplen de återger, och jag har därför gjort flera sammanhangsmarkeringar i intervjun för att försäkra mig om att jag uppfattar dem rätt. Svagheter i studien bottnar paradoxalt nog i samma sammanhang; att jag är bekant med intervjupersonerna sedan tidigare. Hur noggrann jag än är vid både intervjutillfället och vid transkribering är det viktigt att en medvetenhet finns att en intervju effekt kan ha förekommit.

Kvalitetssäkring

För att säkra kvalitén i min uppsats är det viktigt att jag höjer trovärdigheten. Det gör jag genom att lyfta fram uppsatsens styrkor och svagheter. Nedan förklaras detta i kombination med att de viktiga begreppen inom forskning validitet, reliabilitet och generaliserbarhet diskuteras. Jag har även medvetet valt att göra en så omfattande och tydlig metoddel som möjligt för att säkerställa trovärdigheten och höja kvalitén på mina resultat samt analys.

Validitet

En undersökning ska försöka fånga verkligheten, och kan göra det i varierande grad. Med validitet menas förmågan att mäta det som jag avser att mäta, (Svenning 2003). Att få fram svar som speglar verkligheten är inte en självklarhet. Speciellt fråga - svar metod är känslig för där kan flertal faktorer spela in som styr eller påverkar svaren. Själva frågorna kan vara missvisande, ledande eller luddiga och intervjuarens personlighet kan vara för delaktig i intervjun på så sätt att dennes egna värderingar och åsikter kommer fram, eller tas hänsyn till. Svenning lyfter fram yttre och inre validitet, även kallad intern och extern validitet. Den inre handlar om själva projektet och kopplingen mellan empiri och teori. Konkret handlar det om att i exempelvis intervjustudier intervjua rätt person för området. Designerarbetet är därför viktigt. Den yttre är projektet som helhet, och om möjligheten till att generalisera utifrån studien. Det behöver inte nödvändigtvis vara utifrån en population utan generaliseringen kan vara från en studie till en redan existerande teori (Svenning 2003). Med det i beaktande kan svagheter således ligga i att jag använt mig av just frågor, att jag endast intervjuat fyra personer och att jag dessutom är bekant med dem sedan tidigare. Innan intervjuerna var jag medveten om validiteten i denna forskningsform och har på grund utav det i största mån försökt ta hänsyn till det i intervjuerna. Jag har försökt undvika ledande frågor. Under transkriberingen hörde jag att det trots allt förekom, men det var i sammanhang då jag frågade om jag tolkat deras svar rätt och återgav det informanterna berättat. Jag upplever uppsatsens inre validitet som stark, och den yttre något svagare än den inre. Man får inte glömma av att det i fråga - svar sammanhang alltid finns en risk att verkligheten inte återspeglas fullt ut på grund utav någon yttre störning som jag nämnde ovan. Bryman (2008)

menar att extern validitet rör i vilken grad den kan generaliseras och därför utgör ett problem för den kvalitativa forskningen.

Reliabilitet

Liksom inre och yttre validitet finns det även inre och yttre reliabilitet, även den kallad intern och extern. Extern reliabilitet är i vilken utsträckning uppsatsen kan upprepas (replikeras). Detta är svårt då man inom socialt arbete ofta forskar om människor och sociala miljöer, vilket är komplexa, dynamiska varelser och ting. Men för att ändå uppnå de krav som extern reliabilitet kan man enligt Jarl Backman (2008) ändå inta vissa strategier. Intern reliabilitet innebär att forskarna i forskarlaget ska komma överens om hur de ska tolka det de ser och hör. Detta innebär givetvis att man måste vara minst två forskare. Då jag skriver själv är därför denna punkt inte möjlig på så vis att jag kan bolla med någon som är lika involverad i hela forskningsprocessen som jag själv är.

Generaliserbarhet

Enligt Brinkmann och Kvale (2009) är det inom kvalitativ forskning givande att undersöka om det jag kommer fram till överensstämmer med exempelvis andra familjerätter i Sverige. Till att börja med återgavs relativt lika uppfattning om det jag undersökte. Eftersom handläggarna hade lite olika inriktningar möter de därför föräldrar med olika konfliktnivåer. Därav är den inte helt exakta uppfattningen inget häpnadsväckande. Mina resultat går även i linje med tidigare forskning, framförallt utredningarna jag har granskat. Detta påvisar ett visst mått av generaliserbarhet. Gällande informanterna, tror jag inte det går att generalisera resultatet om man applicerar det på samtliga familjerättshandläggare i Sverige. Orsaken till det bottnar i den till uppsatsens valda tysta kunskapsteorin. Dock kan man generalisera det och applicera till andra erfarna handläggare i andra kommuner i Sverige.

Forskningsetiska principer enligt vetenskapsrådet

Jag har under forskningsprocessen följt det numera nedlagda Vetenskapsrådets (www.codex.vr.se) forskningsetiska principer och riktlinjer, och nedan kommer en redogörelse för hur jag tagit hänsyn till de olika principerna.

Öppenhetskravet

Forskaren ska informera berörda personer om den aktuella undersökningens syfte. De ska även informeras om att de deltar frivilligt och har rätt att avbryta. Detta skedde i två omgångar. Första gången nämndes det i samband med förfrågan att delta i uppsatsen. Jag ville informera om syftet redan då, för att de ska kunna veta vad de i så fall deltar i. Därefter nämndes detta i början av intervjun och då mer övergripande och tydligt och anledningen till varför jag ville intervjua just honom/henne. I samband med det informerade jag även om att de har rätt att avbryta och att de deltar frivilligt.

Självbestämmandekravet

Innebär att deltagarna i en undersökning, i mitt fall enbart informanterna, har rätt att själva bestämma över sin medverkan. De intervjupersonerna som vill ta del av vad de uppgett får det, och de som vill ta del av det slutliga resultatet för givetvis det också.

Konfidentialitetskravet

Samtliga personer i undersökningen ska behandlas med största möjliga konfidentialitet. Personuppgifter och beskrivningar måste på så sätt försvåras eller ändras att inte någon utomstående läsare till uppsatsen ska kunna spåra personen i fråga. För att uppnå detta har jag valt att skriva kön och ålder, samt vad deras arbetsuppgifter i grova drag. Anledningen var att jag tyckte det är viktigt att få med deras gedigna erfarenhet och kunskapsbank. Det som var mest problematiskt var hur jag skulle benämna en utav de intervjuade som har en post som det bara finns en utav, utan att röja konfidentialiteten. Samtidigt ville jag benämna posten eftersom det var en utav anledningarna till att just den personen valdes ut till att delta i uppsatsen. Dock fick konfidentialitetskravet vara överordnad min önskan om en så empirisk tyngd som möjligt bakom varje intervju. Namnen är fiktiva.

Autonomikravet

De uppgifter som insamlas om enskilda personer får endast användas i forskningsändamålet och användas aktsamt. Denna punkt var inga problem för mig då samtliga pratar hur det är överlag, och drar generella exempel utan att gå in på specifika personer. Detta hade jag i medvetande redan under frågeställningskonstruktionen och visste att detta blir allmänna beskrivningar. Enskilda föräldrar riskeras därför inte att hängas ut.

Informanterna har blivit avkodade genom fiktiva namn och att jag inte har benämnt eventuella titlar.

Brinkmann och Kvale (2009) framhåller de fyra punkterna och menar att med dem i beaktning så ska de ses som orosområden som man ska vara medveten om, snarare än att man ska ha som ambition att lösa dem, eftersom det inte är ändamålet i en kvalitativ ansats.

Tillvägagångssätt vid bearbetning och analys

Jag har valt att göra en narrativ analysmodell som även är tematisk utifrån frågeställningarna. Man kan analysera narrativt på flera olika sätt och ingångar. Jag har valt att återge informanternas berättelser utifrån deras yrkesroll. Informanterna har återberättat händelser och upplevelser ur sitt dagliga arbete. Enligt Bryman (2008) kan det som framkommer i kvalitativa intervjuer betecknas som narrativa berättelser. Narrativ analys är inte enbart livsberättelser menar Bryman (2008) utan även händelser och episoder, och vilka eventuella kopplingar som finns att lyfta. Eftersom jag är ute efter mönster och återkommande iakttagelser har de inte berättat enskilda extrema möten de har haft utan istället lyft de som har varit återkommande. Inom hermeneutikens tradition pratar man om att allt någon uppger är en tolkning (Thomassen 2007). Jag är inte ute efter att försöka återge verkligheten genom deras svar, utan snarare deras tolkning av verkligheten. För att belysa det informanterna berättar så mycket som möjligt, väver jag samman teori och analys, istället för att särskilja dem i olika stycken. Eftersom det innebär en stor textmassa att läsa har jag dels delat in det i teman och dels i rubriker för att sortera ut och underlätta läsningen.

Transkribering

Jag har transkriberat alla fyra intervjuer. I skrift har jag återgett ordagrant vad informanterna har sagt men i analysen har jag inte skrivit i talspråk, utan har mer återberättat vad de har sagt. Jag har varit sparsam med långa citat eftersom de inte uppfyllde någon funktion då detta inte är någon slags diskursanalys utan narrativ analys. Då återges det bättre återberättande. Jag har därför inte tagit med svordomar, skratt eller skämt. Med i beaktande av analysen bör också tas att vissa saker i skreven text kan uppfattas annorlunda än i dagligt tal (Brinkmann & Kvale 2009). Exempel på detta i mina intervjuer kan vara att när informanterna ska berätta en vanlig företeelse, och har många olika exempel så kan de hoppa över "Jag tar nu en pappa alternativt en mamma som exempel men det betyder inte att alla mammor respektive pappor är så här utan det är ett exempel på hur det kan gå till". När de återberättar säger de då "Pappor kan uppleva att..." Detta kan upplevas som fördomsfullt, men det är exempel de har stött på, samt att vissa företeelser är vanligare bland pappor respektive mammor, utan att de för den delen generaliserar.

Resultat och analys

Syftet med min uppsats är att belysa vilka orsaker som ligger bakom konflikter i samarbetsamtal och i vårdnadsutredningar. Jag vill veta om det finns strukturella orsaker och i så fall på vilket sätt. Jag ska nedan redovisa resultatet av empirin varvat med teorier. Jag ringar även in den tidigare forskningen i jämförelse med min egen forskning. Jag avslutar kapitlet med en kortfattad slutsats och svarar konkret på svaren i frågeställningen för att knyta ihop mitt syfte och frågeställning med analysen. Svaren framgår även var för sig under respektive tema.

Tema 1 - Bakomliggande orsaker till konflikt

För att få en första inblick i varför konflikt uppstår och varför man kan inte hitta lösningar mellan separerade föräldrar började jag med att fråga samtliga informanter om bakomliggande orsaker till vårdnadsutredningar och varför man kommer på samarbetsamtal. Några av informanterna förklarade att det kan röra sig om allt mellan himmel och jord men att det ändå finns vissa huvudkategorier. Det finns några återkommande incitament som ger upphov till konflikt och som är svår att lösa på egen hand.

Samtliga informanter informerade till att börja med att det är skillnad på konfliktnivå beroende på om föräldrarna kommer på samarbetsamtal eller vårdnadsutredning. Detta kan förstas utifrån Glasl (1999) konflikttrappa. För varje trappsteg nedåt sänks parternas medvetandegrad och omdömesförmåga gällande konflikten. För att begripliggöra skillnaden mellan vårdnadsutredning och samarbetsamtal kan vårdnadsutredning beskrivas vara högre upp på trappstegen än vad samarbetsamtal är.

Hedvig berättar att konflikterna ser olika ut beroende på om föräldrarna kommer i samarbetsamtal eller pågår i en vårdnadsutredning.

– I vårdnadsutredningar är det numera mer djupgående konflikter, berättar hon.

Förr gick det lite mer slarvigt till, menar Hedvig. Man kunde gå till ett juridiskt ombud lite hipp som happ. Så är det inte längre. Det är både dyrare och krångligare att anlita ett juridiskt ombud idag. Därför gör man det om man verkligen måste, förklarar hon och därför är det bara de väldigt svåra konflikterna som går hela vägen och blir vårdnadsutredningar. I den juridiska C -uppsatsen "Det osynliga barnet" har 22 domar granskas och resultatet visade att domstolar alltför ofta inte tar barnets bästa i beaktande i domstolsbeslut. Konflikten mellan föräldrar förhindrar samarbete, och för att undvika det var resultatet av studien att det borde vara obligatoriskt med samarbetsamtal och att man ska få möjlighet att prata om det som är nödvändigt kring barnen.

Hedvig berättar vidare, och säger att förr kunde resultatet av vårdnadsutredningar bli att båda var lika bra på att tillgodose barnets behov. Tingsrätten kunde därför döma lite hur som helst, för det blev bra i slutändan ändå. Så är det nästan aldrig numera, menar Hedvig. Nu är det djupgående tvister som bottnar i brist i omsorgen om barnet och brist i föräldraförmågan på något sätt. Man förespråkar därför mer enskild vårdnad och reglerat umgänge idag. Detta är ytterligare ett exempel hur föräldrarna har kommit ett steg längre ned i Glasls konflikttrappan

(1999), och det går inte längre att hitta samförståndslösning inom ramen för samarbetsamtal.

I samarbetsamtal kommer föräldrar för att få hjälp att ta sig ur den tillfälliga kris de befinner sig i efter separationen och att hitta fungerande lösningar inför framtiden. För det är så det är, förklarar Hedvig, att efter en uppslitande separation befinner de sig i en kris och en del föräldrar kan visa tydliga tecken, genom exempelvis regression. Enligt Cullberg (2006) är regression en försvarsmekanism då man befinner sig i en kris och de yttre kraven är övermäktiga. Sett ur en psykodynamisk förståelseram är det alltså inte något onormalt att inta den typen av agerande. De flesta är inte aktuella inom socialtjänsten, utan de är i en tillfällig kris och då kommer de till familjerätten - i övrigt har de välfungerande sociala liv med arbete, bostad och vänner. Cullberg (2006) förklarar hur en kris kan uppstå efter en traumatisk händelse och förlust. Vidare förklarar han att det även finns så kallade livskriser vilket kan vara exempelvis vid separation. Man kan då gå in i olika tillstånd, eller agera på olika sätt för att hantera sin verklighet. Inom konfliktperspektivet (Blake & Moutons 1964) förklaras detta med att människor har en benägenhet att inta samma konfliktmönster om och om igen, oberoende på vilken typ av konflikt eller med vem konflikten är med.

I intervjun med Elsa vidareutvecklar hon detta resonemang och förklarar att det ofta kan vara oro inför att den andra föräldern dricker för mycket och att det då är oro för att barnet ska fara illa. Andra orsaker kan vara missbruk, psykisk ohälsa, våld, hot och kriminalitet. Elsa berättar att även ekonomin är en orsak till konflikt och att det är mer vanligt förekommande i samarbetsamtal än i vårdnadsutredningar. Då har man redan passerat det stadiet, förklarar hon och liksom Hedvig bekräftar att det i vårdnadsutredningar är svårare konflikter. Elsas nämnda exempel på orsaker till konflikt såsom oro för sitt barn, våld och hot är exempel på yttre omständigheter som är svåra för föräldern i det här fallet att hantera, och utifrån Cullbergs (2006) förklaringsmodell kan föräldern gå in i en kris.

Bosse berättar att det finns några stora huvudgrupper som kommer till honom på samarbetsamtal. Den ena gruppen ligger konflikten i om de ska ha växelvis boende eller inte. I den andra gruppen består konflikten av en oavslutad separation föräldrarna emellan, rent känslomässigt. Detta går att förstå utifrån Blakes och Moutons (1964) konfliktmodellen som förklarar att ibland är själva relationen viktigare än innehållet. Ibland är det tvärtom, och vid de svåra fallen är det både och vilket kan tänkas vara i fall som dessa, både relationen och innehållet är viktigt.

En annan grupp är där den ena föräldern missbrukar eller mår psykiskt dåligt. Våld i nära relationer är även det en orsak till konflikt. Reidar, som har en högre position berättar utifrån ett mer övergripande perspektiv under sin intervju att det är skillnad mellan samarbetsamtal och utredning. Samarbetsamtal är frivilligt, och där är inte konflikten så stor ännu, säger han. Man har därför större möjlighet att hjälpa dem, man kan sätta in resurser i ett tidigt skede. Reidar vill därför sätta in ännu mer resurser i samarbetsamtal i form av att alla ska utbildas i samarbetsamtal. Dessutom vill han analysera vad som är framgång i samarbetsamtal för att de ska bli bättre och effektivare. Detta resonemang stöds av Lenneér - Axelson och Thylefors (2004) som förklarar vikten av att använda en

tredje part när kommunikationen inte fungerar. Deras utgångspunkt är att vissa konflikter kan man inte lösa på egen hand utan det är ett måste med en tredje person.

Gällande vårdnadsutredningar så är det familjer som även är aktuella inom socialtjänsten i ganska hög utsträckning, berättar Reidar. Han berättar hur de kan ha problem inom flera områden, inte bara problem kring hur de ska komma överens gällande barnen. Lenneér - Axelson och Thylefors (2004) belyser kommunikation som ett viktigt incitament för att kunna lösa konflikter. Detta kan försvåras när det kan komma in "störningar" som förhindrar eller försvårar kommunikationen såsom missbruk eller psykisk ohälsa. För flera familjer förekommer det just våld i nära relationer eller missbruk. En del befinner sig i gränslandet till att ha psykiska problem, i olika grad. Ofta bottnar det i en väldigt stark oro hos föräldrarna, hur barnet har det hos den andra föräldern. Reidar säger att de därför kommunicerar väldigt dåligt med varandra och litat inte heller på varandra. Det är en dålig kombination för att kunna ha ett samarbete kring sina gemensamma barn. Ovan nämnda faktorer är således inte bara orsaker till att varför det blir samarbetsamtal och vårdnadsutredningar, utan är även en försvårande omständighet i kommunikation och gör den därmed mer svårlöst.

Andra orsaker är även att många har dålig respekt inför den andre förälderns föräldraroll. Ibland finns det belägg att vara väldigt orolig för hur barnet har det hos den andre föräldern. Men ibland handlar det inte om barnen, utan om en omogenhet hos föräldrarna, säger Reidar.

Till sist nämns även bidragen i barnfamiljer som en orsak till konflikt. Det bottnar i både behovet av pengarna men även andra bakomliggande orsaker, och ofta i kombination med annat. För att besvara den första av frågeställningarna är de vanligaste orsakerna till konflikt mellan separerade föräldrar:

- Missbruk
- Våld i nära relationer
- Psykisk ohälsa
- Hot eller kriminalitet
- Oro inför den andres föräldraförmåga
- Svek
- Oenighet kring upplägget gällande vårdnaden, boendet eller umgänget
- Tillfällig kris efter separationen
- Ekonomin som rör barnen (det vill säga socialförsäkringssystemet)

Jag ska i nedanstående tema vidareutveckla analysen kring den sista punkten, ekonomin. Därav skjuter jag de övriga orsakerna åt sidan förutom den sista halvan av punkterna som återkommer som orsak i kombination med ekonomin. Ekonomin är inte den vanligaste orsaken till konflikt. När jag frågar hur vanligt förekommande det är att bidragen till barnfamiljer är orsaken till konflikt fick jag svar som "Det är relativt vanligt", "det är ganska så vanligt" och "det är inte så vanligt längre". En utav informanterna uppskattade ekonomin som en orsak till konflikt i ca 10 % av ärendena. Dock är orsaken en strukturell företeelse på samhällsnivå som går att påverka beroende på hur socialförsäkringssystemet är uppbyggt.

Tema 2 - Orsaker på samhällsnivå som försvårar samförståndslösningar

I både SOU:n 2011:51 "Fortsatt förälder - om ansvar, ekonomi och samarbete för barnets skull" och i försäkringskassans rapport "Socialförsäkringssystemet" 2011:5 framgår att det finns en problematik kring socialförsäkringssystemet för barnfamiljer som inte lever tillsammans. Utformningen tenderar att ge upphov till konflikt. Detta visade sig även vara familjerättens uppfattning och således någonting som man upplever i klientarbetet. Nedan ska jag redovisa informanternas uppfattning kring detta, och hur det visar sig.

På frågan om bidragssystemets utformning för barnfamiljer är en orsak till konflikt mellan föräldrarna så svarar Reidar att det är det absolut.

– Men kanske inte alltid så uttalat. Det är lite skamset att man inte kommer överens hur barnen ska ha det på grund utav ekonomiska frågor. Detta överensstämmer väl med Lennéer - Axelson och Thylefors (2004) förklaring att ekonomin är ett ämne som är så kallat lågstatusämne, och det är därför vanligt att man undviker att prata med andra om det. Reidar vidareutvecklar teorin utifrån familjerättslig synpunkt.

Han berättar vidare att han upplever att många föräldrar känner att pengar är inget man är stolt över att behöva starta en konflikt kring.

– Jag tror det sitter ganska långt in, säger han. Reidar berättar vidare att för en del upplevs regelverket orättvist på så sätt att om man känner att man har barnen lika mycket hos sig efter en separation, varför delar man inte lika på allt då, såsom exempelvis barnbidrag och liknande.

Samtliga informanter berättade att konflikt kring ekonomin är mer vanligt förekommande i samarbetsamtal än i vårdnadsutredningar.

– Då har man passerat det stadiet. Man processar inte om exempelvis barnbidraget (i domstol), förklarar Elsa.

Föräldraskapet då och nu

Under intervjun med Hedvig berättar hon om det så kallade moderna föräldraskapet och menar att det ser helt annorlunda ut idag än vad det gjorde för 15-20 års sedan. Detta påvisas i försäkringskassans socialförsäkringsrapport 2011:5 där resultatet visar att det växelvisa boendet bland särlevande föräldrar ökar kraftigt. I SOU:n 2011:51 framgår att det numera är den vanligaste boendeformen för barn med separerade föräldrar och det finns inga indikationer på att boendeformen kommer att minska.

– Förr handlade det nästan alltid om att pappan skulle ha umgänge på helgerna med sitt barn efter en separation. Nu är föräldrar mycket mer benägna att dela upp barnen mer. De är även villiga att testa olika lösningar, säger hon.

Hon berättat vidare att föräldrar nu liksom då är i kris, och de är precis lika arga och förbannade, men de vill ändå testa olika samförståndslösningar efter den värsta krisen lagt sig efter exempelvis en otrohet. För otroheten är det värsta

sveket, uppfattar Hedvig det som. Enligt Cullberg (2006) kan en separation på grund utav otrohet ge upphov till aggressivitet, försök att få barnens parti och en stark känsla av övergivenhet.

Försäkringskassans rapport tar även upp att socialförsäkringsförmånerna inte är anpassade efter växelvis boende. Detta är något som man har märkt hos informanterna när de möter föräldrar i konflikt, Elsa säger:

"Gällande bidragen tror jag de måste hitta lösningar. Vi ligger kvar hur det var förr, nu är det vanligt med växelvis boende. Det är ju outhärdligt för barnen med så mycket bråk om prylar. Frågan är om man hade stridit lika mycket för växelvis boende om regelverket hade sett annorlunda ut. Om man nu inte hade behövt betala något underhåll". I SOU:n 2011:51 har just detta konstaterats. Barnet kan uppfattas som en ekonomisk bärare och därmed används som slagträ i konflikten, och striden för barnet handlar inte alltid om en önskan om att vara med sitt barn så mycket som möjligt, utan även att slippa betala underhåll och att erhålla halva barnbidraget.

Elsa tror dock att överlag är växelvis boende det som är mest naturligt i den yngre generationen, då pappor ofta numera har varit delaktig från början i barnets liv.

När Bosse började ha samarbetsamtal i början på 80-talet handlade striden om pappan skulle få träffa barnet överhuvudtaget. Han berättar att på den tiden hade mammorna nästan alltid ensam vårdnad. Därefter handlade diskussionen om det skulle vara gemensam eller ensam vårdnad. Nu är även den diskussionen förbi, nästan alla har gemensam i dagsläget och istället diskuteras hur man ska lägga upp det växelvisa boendet.

Det man kan se av resultatet ovan är att det är uppenbart utifrån familjerättslig ståndpunkt att socialförsäkringssystemet inte är anpassat till dagens familjebildning i separerade familjer.

Samma resonemang återfinns även i D- uppsatsen "varannan vecka liv" som förklarar hur kärnfamiljsnormen lever kvar och att det får negativa effekter på dagen familjekonstellationer inom en rad olika områden. Studiens resultat var att regler som lagstiftning bör ses över, exempelvis hur föräldraförsäkringen utbetalas eftersom systemet utgår från ett mamma-pappa-barn konstellation och helt bortser från alla barn som lever ett varannan vecka liv.

Nedan ska jag övergå till mer konkreta exempel hämtade ifrån intervjuerna hur det ser ut i praktiken, verkligheten, för att tydliggöra hur konflikter i ekonomiska frågor ser ut. Exempelen är iakttagelser, vanliga företeelser som inträffar i möten med föräldrar i konflikt och jag redogör varje bidrag för sig.

Barnbidraget

Jag har nu belyst konflikter kring socialförsäkringssystemet i sin helhet. Jag ska nu bryta ned det ytterligare och redogöra för de olika bidragen som ingår i socialförsäkringssystemet var för sig, och redogöra för på vilket sätt utformningen skapar konflikt.

Ur familjerättssynpunkt lyfts följande resonemang och iakttagelser upp.

Samtliga informanter uppger att problemet med barnbidraget är att det är ett återkommande irritationsmoment bland framförallt män att bidraget per automatik går till kvinnans konto. Bosse berättar att detta är en lag från 1948 som lever kvar. Han säger att om barnet inte är folkbokfört hos pappan måste man gemensamt göra en anmälan till försäkringskassan för att det ska sättas in på pappans konto, eller delas, annars försätter det komma till mammans konto per automatik även efter en separation. Detta i sin tur leder därför till att barnets folkbokföring blir laddad eftersom det styr barnbidragsutbetalningen. Det är även en känslomässig laddning att ha sitt barn skrivet på samma adress som en själv, uppger Bosse. Elsa förklarar också att det finns en del missförstånd vad barnbidraget ska inneteckna. Hon säger att när mamman har barnbidraget så ska hon stå för alla kostnader, och pappan kan ibland inte tänkas hjälpa till någonting alls.

– Det är inget barnperspektiv, då ser man inte till barnet i första hand, säger hon.

Det som ofta framkommer är att många män tycker det är orättvist att barnbidraget per automatik ska gå till kvinnan. "då får hon i alla fall köpa alla kläder" kan det låta, berättar Elsa.

Bosse berättar att det kan vara konfliktfyllt kring dessa frågor, men det kan även vara konfliktfritt men man undrar mest hur man ska dela upp det. Vem ska stå för kostnader för exempelvis fotbollsträningar? Det är en del diskussioner föräldrar emellan kring sådant. Denna synpunkt lyftes särskilt fram i försäkringskassans utredning. Utav 2001 föräldrar som deltog i undersökningen genom telefonintervjuer och fokusgrupper upplevde majoriteten att de ville ha mer information hur socialförsäkringsystemet gällande underhållstöd fungerade.

Underhållstöd och bostadsbidrag

I regeringens SOU 1999:30 "Underhållstöd vid växelvis boende" framgår det att regeringen gav riksförsäkringsverket i uppdrag att utvärdera systemet med underhållstöd. Det framkom att systemets regler vid växelvis boende skapar konflikt mellan föräldrar, men hade inget uttalat förslag på alternativa regler.

Nedan berättar informanterna om sina upplevelser och erfarenheter av detta, och hur konsekvenserna blir för barnet.

Hedvig berättar hur det kan uppstå en konflikt mellan föräldrar när (oftast) kvinnan vill ha underhållstöd eftersom hon är huvudsakliga boendeföräldern.

– Mannen vägrar, han vill ha växelvis boende istället (för att inte behöva betala underhåll), han tänker inte betala, vägrar, trots att han kan vara oförmögen att ta hand om barnet, säger hon.

Hedvig förklarar att det ofta bottnar i hans "rätt" men ändå ser han inte att han inte ens kan hämta på dagis eller göra barnens läxor, eller tillgodose deras behov av en god relation till den andra föräldern. För att förstå kontexten ur ett konfliktperspektiv kan den här personen ingå i gruppen som har en tävlande personlighet, vilket beskrivs som den kanske svåraste, och värsta stilen i konflikter. Den är även den svåraste stilen att hitta lösningar med. Hedvig berättar vidare att ibland i samarbetsamtal kan en pappa säga att han ska ha barnet boende hos sig, och anser att " det är hans rätt" trots att han exempelvis inte haft barnet en enda natt av olika anledningar. Då måste man, berättar Hedvig, börja med en

inskolningsperiod så pappa och barn lär känna varandra men då vill han ha växelvis boende direkt istället för han tänker inte betala något underhåll. Ibland tror en del föräldrar att det är bara att ha barnet boende hos sig, och att det inte är någonting som kostar, är påfrestande eller tar tid. Konflikten som uppstår då finns det olika anledningar och exempel på, men den primära är att den andra föräldern inte anser att barnet är tryggt med föräldern den inte känner, berättar hon. Det är ett exempel på "tävlingsstil", som nämndes inom konfliktperspektivet, och där ens egna behov sätts framför andras. (Lenneér, Axelson & Thylefors 2004.) Elsa förklarar hur en del vill ha växelvis boende för att inte betala underhåll, men att det aldrig sägs rakt ut, men ibland kan det handla om föräldrar som inte ägnat någon tid åt barnen innan som sedan vill ha barnen halva tiden. Dessa saker i sig utlöser både en kris och en konflikt. Kris på så sätt att det går emot en förälder att lämna ut sitt barn där det kan hamna i fara (Cullberg 2006), och konflikt att det inte går att hitta lösning då den ena känner oro inför barnet och den andra har en konfliktstil där man enbart ser till ens egna behov. (Lenneér - Axelson & Thylefors 2004).

Ytterligare en orsak Elsa lyfter fram är att det ofta kan bli konflikter vid skolstart. Då blir det viktigare för många barn att bo närmare skolan och kompisar. Bor då den ena föräldern på andra sidan stan, vill kanske den som bor närmast skolan att barnet ska bo där hela tiden förutom varannan helg, istället för exempelvis varannan vecka. Detta innebär då att föräldern som tidigare hade varannan vecka och som nu har barnet varannan helg får börja betala underhåll. Detta kan bli problematiskt då föräldern kanske har en dyr lägenhet för att kunna ha barnet boende hos sig. Föräldern får börja betala underhåll, och föräldern får dessutom inte längre få något bostadsbidrag, vilket kan medföra att föräldern inte har råd att bo kvar.

Hedvig poängterar att om barnets folkbokföring inte är avgörande för om man har rätt till bostadsbidrag eller inte, så är det ett sätt att säga att båda föräldrarna har samma status.

Föräldrapenningen

Om man, som de flesta föräldrar i Sverige har gemensam vårdnad har man rätt till halva föräldrapenningen var. Om pappan inte vill eller kan använda sin del, kan han skriva över sina dagar till mamman förutom 60 dagar som är öronmärkta för pappan. Men om man inte lever ihop, eller är separerade, kan det bli ett stort problem, är Elsas erfarenhet. Hon förklarar att om pappa inte skriver över sina dagar på mamman kan inte hon fortsätta vara föräldraledig med barnet eftersom hennes egna dagar tar slut. Eftersom det inte finns någon barnomsorg innan barnet fyller ett år har hon inte heller möjlighet att börja arbeta utan hon får istället ansöka om försörjningsstöd på socialtjänsten. Det kan leda till att det blir en process om det. Pappan planerar att ta ut sina dagar längre fram. För att kunna ta ut dagarna måste barnet bo hos honom, men eftersom han inte har bött ihop tidigare med barnet känner de inte varandra och mamman vill därför inte lämna barnet.

I SOU:n 2011:51 framgår att detta är ett problem som är direkt olyckligt för barnen eftersom deras lediga tid med föräldrarna riskeras att kortas ned. Det är ur ett barnperspektiv inte att se till barnets behov av vård och omsorg den första tiden påtalas det. Därav har regeringen i budgetpropositionen 2011 som förslag att

utreda möjligheten för föräldrar som i praktiken är ensamstående få ta del av hela föräldrapennigen.

På samma sätt upplevs bostadsbidraget som en konfliktfaktor, och detta är något som Hedvig märkt av i sina möten med föräldrar i konflikt.

– Det skulle försvinna ett hinder, ett samtalsmoment, om man inte var beroende av att bostadsbidraget styrdes av vart barnet var folkbokfört någonstans, det vore också bra om man automatiskt delade upp barnbidraget vid växelvis boende och inte att kvinnan ska godkänna det hos försäkringskassan.

Hedvig säger att det inte går att lösa vissa ekonomiska frågor när reglerverket ser ut såhär, och om socialförsäkringssystemet är enkelt och tydligt så förenklar det givetvis.

Fler dolda orsaker i kombination med strukturella regelverk

Under intervjuerna framkommer det även att det ofta upplevs att ekonomin kring bidragen för barnfamiljer är en orsak till konflikt, och att det ofta finns andra mer dolda orsaker som inte nämns, eller som framkommer senare. Det är ofta som konflikt kring ekonomin är i kombination med andra bakomliggande orsaker.

Hedvig berättar under sin intervju att ekonomin är en vanlig sak man har en konflikt om i början av en serie samarbetsamtal, eftersom det är så konkret att ta på.

Hedvig nämner att konflikten ibland kan vara en kontrollfråga. Man kan ha svårt att släppa ifrån sig. Hon menar att man intar en så kallad anal läggning på så sätt att har man redan lagt ifrån sig partnern och barnet vill man inte även lägga ifrån sig pengar. Både inom kristeori och konfliktperspektivet nämns Freud som en förgrundsfigur för hur respektive teori har utformats. Den anala fasen är en del i hans förklaring av utvecklingspsykologiska faser. Man kan därför förstå Hedvigs förklaring av hur en del föräldrar i hennes samtal är i kris och befinner sig i den anala fasen på så sätt att de likt ett barn inte vill släppa ifrån sig saker. Översatt från ett barn som vill ha kontroll över sina leksaker vill den vuxna fortfarande ha kontroll över ekonomin och barnet. Cullberg (2006) beskriver hur man i den anala fasen inte bara vill ha kontroll över sig själv, utan man vill även vara ledaren för ens omgivning. När man ibland löst det med pengarna efter överenskommelse kan konflikten kvarstå ändå, och då bottnar det ofta i svek, otrohet och att man har blivit lämnad. Allt sätts på sin spets när man separerar eller att man inte ska få träffa sitt barn. Då växer det saker hos det lilla barnet i den vuxna människan, och vad man bär med sig själv sedan tidigare har betydelse, säger Hedvig.

Hon berättar vidare att samtidigt som frågor kring ekonomin är ett strukturellt problem handlar det även om den enskilda individen. Har personen i fråga problem med att "lyfta sig" en nivå högre och se det ur barnets synpunkt och inte sitt eget, ja då är det svårlöst, säger hon. En del har svårt att agera vuxet, och ser bara hur det påverkar en själv. Med hjälp av den tidigare nämnda konfliktmodellen av Blake och Moutons (1964) kan man förstå att Hedvigs beskrivning är en person som inte kan se det utifrån sitt barns perspektiv utan bara sitt eget. Det är med största sannolikhet en personlighet med en så kallad tävlande stil på så vis att han eller hon prioriterar sina egna behov framför andras.

– Ekonomin spelar roll, ibland är det kanske en orsak till konflikt men något annat som ligger bakom, säger hon.

Bosse säger att när det är andra mer bakomliggande problem är själva konflikten mycket mer känsloladdad och pengarna blir en symbol för rättvisan.

Okunskap

Konfliktmodellen av Blake och Moutons (1964) nämner den undvikande stilen. Den kännetecknas av att omsorgen om ens egna som andras intressen är låg. I konfliktsammanhang gällande barn kan dessa undvikande personligheter därmed uttrycka exempelvis ointresse, och även okunskap gällande sitt eget barns behov. Reidar nämner detta och pratar om att det ibland finns en okunskap bland föräldrar om vad barn faktiskt kostar. Ofta hänger det ihop med vem som har betalt för barnen innan separationen. Den föräldern är mer insatt i vad barn kostar. Är man osäker som förälder eller inte har kunskap, så är det föräldrarnas egna ansvar att ta reda på det, menar Reidar.

Framförallt okunskapen bland föräldrar lyfts särskilt fram i försäkringskassans Socialförsäkringsrapport 2011:5. Många föräldrar saknar kunskap om vad som är deras rättigheter och skyldigheter vid underhållsstöd och underhållsbidrag. Detta konstateras även i intervjun med Elsa. Elsa förklarar att ekonomin ligger bakom många konflikter. En del föräldrar har fått för sig att underhållet går till den andra föräldern, men så är det alltså inte säger hon. Det går ju till barnet för att det ska kunna ha en hyfsad standard.

Pengar som symbol och med känslomässig laddning

Reidar säger att för en del är ekonomin upphov till konflikt för att det handlar om pengarna, rent krasst. Hundralapparna har stor betydelse i hushållsekonomin. Men det är framförallt viktigt rent känslomässigt, just för att barnbidraget inte delas lika per automatik.

– Det kan kännas orättvist, och för en del kan det bli en principfråga, säger han.

Hedvig är inne på samma spår och menar att konflikterna pågår i alla samhällsklasser:

– Det är bara olika sätt att uttrycka sig på.

Hon menar att det inte är speciellt ofta det handlar om man har det dåligt ställt eller inte. Istället kan det vara att man upplever ekonomin som pressad på så sätt att man bor i ett fint område med en viss status, och det vill man bibehålla, berättar hon. Även Elsa säger att det har ingen betydelse om man har det gott ställt eller inte, ekonomiska konflikter som dessa finns i alla samhällsklasser och i alla bostadsområden.

Detta kan även förstås utifrån Lenneér - Axelsons (2010) förklaring om hur man efter en skilsmässa genomgår en stor livsomställning och lever under långvarig stress. När man kommer på samarbetsamtal har det antagligen inte gått så lång tid sedan skilsmässan gått igenom och som Lenneér - Axelson (2010) förklarade kan man i det skede ha lättare för att vara lättretlig och aggressiv. Små konflikter kan lätt blossa upp och bli stora gräl.

Bosse förklarar att det inte är allt samarbetsamtal biter på. Ibland är föräldrarna så långt ifrån varandra att det är omöjligt för dem att nå varandra. Han förklarar hur man då istället kan gå in i krisen och separationen istället och jobba med den, istället för att hitta lösningar. Parallellt med det kan man också skjuta krisen åt sidan för ett litet tag för att ändå hitta några viktiga överenskommelser kring barnen så att de inte lever i ett kaos till krisen har lagt sig. Bosse är därför inne på att man som handläggare på familjerätten även skulle ha en familjeterapiutbildning. Resultatet i D-uppsatsen "Föräldraskap i konflikt" var att även föräldrar upplever att de hade behövt mer hjälp än vad som erbjuds i dagsläget. Enligt studien uppfattar många separerade föräldrar förhandlingen separerade föräldrar emellan som en kompetens, och att man ibland behöver ytterligare råd och stöd från en tredje part som inte rör frågor kring vårdnaden, boendet och umgänget.

Bosse säger att det är sällan enbart ekonomin är källa till konflikt.

– Det är ofta en blandning, och ekonomin är med i ett hörn. Generellt sätt är det kanske 10-20% av alla som kommer där ekonomin verkligen är i fokus.

Bosse berättar vidare hur föräldrar kan komma och ska bestämma hur det ska bli med det växelvisa boendet men är inte överens om barnbidraget. Det kan då uppstå en konflikt kring ekonomin, men det är nästan alltid förknippat med någonting annat, ofta en rättvisefråga eller så rör det sig om maktbalans. Bosse förklarar att pengarna blir en symbol, och en helt annan maktbalans ska regleras genom pengarna för att det ska bli rättvist. På samma sätt har halva barnbidraget stor symbolisk betydelse, men inte så stor praktisk betydelse, säger han. Detta är ett praktiskt exempel på det Lenneér - Axelson (2010) menar att efter skilsmässan kan relationen och kommunikationen vara problematiskt, och praktiska frågor i vardagen blir bärare av de tyngre faktiska förklaringarna, det vill säga att man befinner sig mitt i en stor livsomställning.

Resultatet av analysen visar att det finns strukturella företeelser som stjälp separerade föräldrar att finna lösningar kring bidragen. Så som systemet är upplagt, är det lätt att en konflikt kan uppstå. Det är inte moderniserat utifrån att många barn numera lever växelvis. Att barnbidraget automatiskt går till barnets moder anses ofta som en provokation och uppfattas orättvist eftersom den vanligaste boendeformen för barn med separerade föräldrar är växelvis. Okunskapen kring vad barn kostar och vad som är ens rättigheter och skyldigheter som förälder skapar felaktiga uppfattningar för de föräldrar som vill ha sitt barn boende hos sig halva tiden för att slippa betala underhåll. Man tror det är billigare att barnet bor hos sig växelvis än att betala underhållet. På så sätt strider en del om att ha sitt barn växelvis, men är egentligen inte så intresserade av sitt barn, utan den primära orsaken är att slippa betala underhåll. Att bostadsbidragets bidragsnivå är beroende på om ens barn har samma folkbokföringsadress som föräldern eller inte, trots att man har barnet boende hos sig lika mycket kan ge upphov till vart barnet ska folkbokföra sig. Föräldrapenningssystemets problem är att dagarna delas upp, men vid en separation blir det problematiskt om en konflikt uppstår. Systemet ska inte vara uppbyggt så att man *antar* att den ena föräldern skriver över dagarna till den andre, och om detta inte görs hamnar man i en rävsax för att föräldrapenningsdagarna tar slut och barnet har inte barnomsorg. Det medför med största sannolikhet fler antal konflikter än nödvändigt.

Tema 3 - Alternativa lösningar och den egna yrkesrollen

Tankar kring SOU:n 2011:51

Till SOU:n 2011:51 är Göteborgs Stad är en utav remisskommunerna. Det innebär att de ska yttra sig kring förslaget på hur det skulle kunna se ut istället. Framförallt Reidar var insatt i betänkandet och hade en del synpunkter på alternativa lösningar.

I SOU:n framgår det att ekonomin faktiskt kan vara ett samarbetshinder och att barnet kan hamna emellan. Tyngdpunkten ligger på jämställdhetsfrågan. Samhället har inte hängt med i att många barn numera bor växelvis. För varje familj som separerar och ska ha växelvis boende innebär det dels att barnbidraget försätter gå till mamman, om inte barnet är folkbokfört hos pappan, och dels att det kan ge upphov till hur underhållsstödet eller bidraget ska utbetalas eller inte. Detta ger i stor utsträckning upphov till konflikt. I dagsläget erbjuds det inte möjlighet att få prata kring dessa frågor. Förslaget i SOU:n är att samarbetsamtal ska erbjudas gällande även ekonomifrågor och inte enbart vårdnad, boende umgänge som det är idag. Nedan är de intervjuades synpunkter på detta.

Reidar anser att det är bra att det har kommit ett såpass gediget arbete (SOU:n är på närmare 800 sidor) kring de ekonomiska frågorna som är kopplat till jämställdhetsfrågan. Han resonerar som så att eftersom vi går mot ett allt mer jämställt samhälle, och för att kunna hantera den frågan så ska familjerätten även kunna få möjlighet att diskutera den frågan med föräldrar. Reidar säger att han är positiv till om familjerätten är mer öppna med att diskutera med föräldrar kring ekonomiska frågor som har med barnen att göra, om de inte är överens kring det.

– Då blir det kanske inte så tabubelagt att prata om det, säger han.

Han säger vidare att:

"Men blir man avvisad som man har blivit härifrån och från andra myndigheter genom att säga "nej nej det där tar inte vi hand om", man har då ingenstans att vända sig, det gör att föräldrar kan tänka att "det här är någonting, det här ska man nog inte prata om."

– Då ökar ju konfliktnivån kring andra frågor istället. Någonstans måste man ju ta ut det här.

Detta är ett utav de mest grundläggande elementen inom konfliktperspektivet och något som Lenneér - Axelson och Thylefors (2004) lyfter fram. De menar att enda sättet att lösa en ouppklarad konflikt är att prata om den. Resultatet från försäkringskassans rapport bekräftar även det samma, i deras studie fanns det ett stort behov bland separerade föräldrar att få möjlighet att prata om de olika bidragen som berör barnfamiljer.

Reidar diskuterar även förslaget som finns i SOU:n om att erbjuda samarbetsamtal kring de ekonomiska frågorna som rör barnen, och inte som nu, enbart det som rör vårdnaden, boendet och umgänget.

– Bara det här förslaget att få komma hit för att diskutera de ekonomiska frågorna kring barnen utan att det rör vårdnads eller boende frågor är givetvis väldigt viktigt, poängterar han.

Med tanke på tidigt konstaterande att ekonomin är ett bekymmer för en del föräldrar som kommer och att Reidars resonemang om att få prata om det går i linje med konfliktperspektivets synsätt att prata om lösningar inom konflikt tordes det vara en nödvändighet.

Reidar berättar att han därför är väldigt positiv till förslaget om att erbjuda samarbetsamtal kring ekonomin. Framförallt är Reidar övertygad om att kan man på Familjerätten nå de föräldrar som är i behov av den typen av samarbetsamtal kan de även förhindra att de börjar bråka om andra saker. Detta kan återigen förklaras med konfliktrappan, om det inte löser sig på ett trappsteg kan det flyttas och handla om andra saker eller bli desto mer djupgående.

Skulle familjerätten få det här uppdraget så innebär det en pusselbit till i dessa familjers vardagspussel som familjerätten kan hjälpa till med, förklarar Reidar.

Även Bosse anser att SOU:n är bra och poängterar att eftersom allt oftast hänger ihop med varandra så vore det en bra idé att samarbetsamtalen ska innefatta både och. Det vill säga att man inte särskiljer de olika bitarna till två olika typer av samtal utan ekonomin, vårdnaden, boende och umgänge ska integreras med varandra, då behovet av det föreligger.

Hedvig konstaterar att behovet finns för samarbetsamtal där ekonomiska frågor kan tas upp eftersom det är ett bekymmer att socialförsäkringssystemet ser ut som det gör. Samtidigt förtydligar både hon och Bernt att förslaget inte innefattar att familjerätten ska vara den instans som tar beslutet, utan det gör fortfarande försäkringskassan. Familjerättens roll blir istället ett forum för att diskutera de ekonomiska frågorna samt att få hjälp och information hur man ska räkna.

Den egna yrkesrollen

När jag frågade de intervjuade handläggarna - som har arbetat med föräldrar i konflikt under många år - vad som är den stora skillnaden i deras yrkesroll idag jämfört med när de började så svarar alla tre erfarenheten.

Bosse utvecklar detta och säger:

"Alla ärenden. Alla par. Vill man vara ödmjuk ska man jobba med samarbetsamtal för man går på pumpen hela tiden. Man löser inte alla, långt ifrån. Även om de påminner mycket om varandra är det alltid en unik konstellation man får in. De och deras konflikt är unik."

Vidare säger Bosse att man inte kan köra någon slags standardvariant och så löser det sig. Man måste hela tiden ner och rota just i den här konflikten och just deras specifika förutsättningar. Det Bosse här beskriver är ett exempel på hur man då befinner sig i steg fem på modellen för färdigheter. Han ser likheter, men också skillnader jämfört med tidigare fall och kan därmed göra en analys i huvudet (Thomassen 2007).

Bosse berättar vidare hur vissa löser konflikten, andra inte, hur hårt man än jobbar med konflikten. Vad det handlar om då är att ha tålamod, att orka med, och att

orka med att folk är osams. Och att ha en containerfunktion. Man måste orka stå ut de där faserna, för att kanske komma till det läget där det går att diskutera. På frågan hur man lär sig att stå ut säger Bosse:

"När jag går in i ett samarbetsamtal har jag ju med mig alla dem jag har haft och Gud bevara dem jag träffade i början på 80-talet. Då fanns det ingen utbildning alls. Det var bara att kasta sig i vattnet och hoppas att man inte drunknade. Men det är så man lär sig och det är därför vi driver frågan om utbildning." Detta är ett tydligt exempel på hur Bosse i början av sin yrkeskarriär antagligen befann sig i steg ett eller två, och hade samtal relativt lika varandra. Dessutom fanns det inte, som han själv nämnde, någon utbildning på den tiden. Eftersom man i steg ett och två är beroende av tydliga instruktioner och "lathundar" kan det leda till en rad chansningar, och misstag, vilket Bosse förklarar att så var fallet.

Bosse berättade att när han började hålla kurser i samarbetsamtal fick han sätta sig ner och med ord beskriva vad det var han gjorde, och det var givande. På samma sätt fick vi sätta ord på vad vi jobbade med, och hur, när sektionerna startade här på familjerätten. Då får man tänka till.

– Det är otroligt nyttigt, det borde alla göra, att beskriva vad man gör mer specifikt, för det finns en massa erfarenhet där, säger han. Det Bosse beskriver är att sätta ord på den tysta kunskap man besitter för att göra den till en färdighet och därmed kunna förmedla den till andra (Thomassen 2007).

Bosse utvecklar resonemanget och säger att det även är en kvalitetsfråga. Inte minst för dem själva, menar han, eftersom det är ett förhållningssätt och en fråga om arbetsmoral. Detta försvåras vid exempelvis hög arbetsbelastning, då är det svårare att ha samma förhållningssätt och arbetsmoral.

Vid steg fem är man en expert och det karakteristiska är att man till slut ska man besitta en intuitiv förmåga. Man ska få en känsla om vad just det här fallet handlar om, och man ska kunna se helheten (Thomassen 2007). Detta beskriver Hedvig i andra ord hur hon agerar i sitt dagliga arbete.

Hedvig beskriver att man måste vara känslig, lyhörd och orka lyssna. Hon beskriver hur man utvecklar tentakler, och att man måste ha en förmåga att verkligen lyssna, och att vara intresserad.

"Man har en känsla, och man måste vara tvingande lyhörd, jag tror det är en tillgång. Och om jag får en viss känsla vad problemet handlar om kan ju inte jag säga det i ansiktet till föräldrarna redan i besök ett eller två, då uppfattas jag ju som lätt arrogant."

Lyhördhet, att lyssna och att se helheten är viktiga moment för att komma vidare i stegen gällande tyst kunskap. Det beskrivs även som undermedveten kunskap. (Thomassen 2007). Vidare förklarar Hedvig och Elsa sina tolkningar kring tyst kunskap och deras yrkesroll.

Elsa ser på konflikterna annorlunda idag, och förklarar att det inte bara är att säga att "nu måste ni komma överens." Hon säger att det tar ett tag att komma in under ytan, och när man lärt sig det ser man att det finns en hel del besvikelse, och att många sörjer exempelvis en separation.

– Jag har en annan förståelse nu, säger hon och förklarar mer ingående:

"Det ligger så mycket annat emellan det som sägs, och det har jag tagit in utan att jag själv vet om det. Det handlar om hur man lär sig saker och ting, det går i olika steg. Och ju mer man kan och lär sig, desto svårare blir det att säga "så här ska du göra". Det Elsa här beskriver utifrån ett praxisperspektiv är Dreyfus modell (1986) om färdigheter och hur hon har gått från att befunnit sig i de första och därefter mellersta stadierna där man är en skicklig utövare och snabbt bildar sig en uppfattning om läget. Det hon förklarar är att hon numera kan se bakom konflikter och se att det döljs exempelvis sorg och ilska. Hon har på så sätt utvecklats och kommit längre i stadierna. Det är ett exempel på hur yrkesrollen används för att förstå hur konflikten ser ut och hur man som handläggare kan förhålla sig till den för att finna lösningar.

Elsa försätter och är inne på samma linje som Hedvig, att det är viktigt att lyssna, och att personen blir lyssnad på. Elsa säger att egentligen borde det kanske vara fler enskilda samtal i samarbetsamtal. (Alla samarbetsamtal börjar med varsitt enskilt samtal för föräldrarna.) För när man lyssnar har personen i fråga lösningen själv, men de har inte modet att ta steget. Hon förklarar det som att desto mer man berättar sin historia, desto mer ser man på det ur olika sätt.

Av analysen i detta tema framgår det att det finns ett behov även utifrån ett familjerättsligt perspektiv på en förändring kring socialförsäkringssystemet. Av resultatet framgår även att handläggarna på så sätt hade haft en annan typ av verktyg att använda sig av i konfliktsituationer. Man kan även utläsa att det är tydligt att föräldrar behöver ha hjälp och stöd att prata kring de ekonomiska frågorna gällande barnen efter en separation. Därav är samtliga positiva till förslaget om att föräldrar ska få möjlighet att komma på samarbetsamtal kring de ekonomiska bitarna. Detta styrks även utifrån konfliktperspektivet (Lennér - Axelsson & Thylefors 2004) som säger att när det har skett en lösning i konflikten är det enda sättet att lösa det genom att få prata om det, och ofta med en tredje part.

Vidare förklaras yrkesrollens betydelse i konfliktsammanhang och resultatet av det visar att det i synnerhet är erfarenheten som värdesätts. Informanterna beskriver på olika sätt hur de numera jämfört i början av sin tjänst på familjerätten ser saker i konflikten på ett annat sätt, och de intar ett annat förhållningssätt.

Sammanfattning av analysen och slutdiskussion

För att summera resultaten utifrån de tre temana i analysen, och samtidigt även svara frågeställningarna kommer här en sammanfattning som innefattar empirin och analysen.

Mina svar på mina frågeställningar är följande. Bakomliggande orsaker till konflikter i grova drag är missbruk, psykisk ohälsa, våld i nära relationer, svek, oro inför den andra förälderns föräldraroll, oenighet kring vårdnaden, boendet eller umgänget, tillfälligt kristillstånd. Konflikt kring bidragen i socialförsäkringssystemet kommer in på ett hörn. Ibland som en orsak till konflikt och ibland som en orsak sammanhängande med andra orsaker. Det är mer djupgående konflikter i vårdnadsutredningar än i samarbetsamtal, och sakfrågan är oftast av allvarigare karaktär.

Det finns orsaker på samhällsnivå som försvårar arbetet att hjälpa föräldrar att hitta samförstånds lösningar, och det är att socialförsäkringssystemet inte är moderniserat. Det är även bekymmer att det inte finns krav på att ha utbildning när man har samarbetsamtal, till skillnad från exempelvis familjerådgivningen, då det är vanligt förekommande att föräldrarna befinner sig i kris och att man då behöver kunskap i hur det ska bemötas för att komma vidare. Att barnbidraget per automatik går till modern uppfattas omodernt då växelvis boende är den vanligaste boendeformen för barn till separerade föräldrar. Bostadsbidraget belopp beror på om ens barn är folkbokfört hos sig eller inte vilket gör att det blir en mer laddad fråga än nödvändigt. Kravet på underhåll i sig är en självklarhet eftersom man är försörjningsskyldig som förälder, dock är upplägget problematiskt då det uppfattas ibland att det går till den andra föräldern och inte barnet. Detta skapar ibland strider om att man ska ha sina barn växelvis, inte för att man vill ha barnet halva tiden utan för att inte betala underhåll.

I stället skulle föräldrar erbjudas samarbetsamtal gällande ekonomiska frågor, precis om förslaget i SOU:n ger. Detta tordes vara en bra idé utifrån både kristeorin och konfliktperspektivet som båda framhåller vikten av att få möjlighet att prata med någon utomstående när det har blivit en låsning i kommunikationen, framförallt eftersom ämnet i sig dessutom är ett tabuämne. Då den egna yrkesrollen beskrivs är det framförallt erfarenheten som lyfts fram som det främsta redskapet att förstå och förhålla sig till konflikten, framför exempelvis teoretisk kunskap och utbildning. Det är genom intervjuerna uppenbart att själva känslan som man genom åren besitter är en nödvändighet för att dels urskilja vad som sägs i konflikten, och dels klara av att möta många människor i konflikt.

Svaren på mina frågeställningar kan också ses utifrån de tre nivåerna mikro, meso och makro och jag har försökt belysa orsakerna på de tre planen. Dessutom är de beroende av varandra. Blir det en förändring på makronivån möjliggör det ett utvidgat förhållningssätt på mesonivån.

Mikro: Individnivå. Bakomliggande orsaker på denna nivå handlar om vilken personlighetstyp personen i fråga har, som har beskrivits utifrån både kristeorin och konfliktteorin. Det är givetvis även av betydelse om vederbörande exempelvis

missbrukar samt om det har varit en uppslitande separation och föräldrarna befinner sig i ett kristillstånd. För att dra paralleller till tidigare forskning på just mikronivån var resultatet på C-uppsatsen "det osynliga barnet" att det ibland saknades ett genomsyrat barnperspektiv bland handläggare och i domstolar, trots att det är utgångspunkten.

Meso: Föräldrar erbjuds att få komma på samarbetsamtal gällande vårdnad, boende och umgänge, men inte gällande ekonomiska frågor. Detta trots att ett behov finns. De befinner sig dessutom vanligtvis i en kris och frågan är om det tas tillräckligt mycket hänsyn till det och vad det medför i ens sätt att kommunicera och samarbeta. För att dessutom dra paralleller till tidigare forskning kan man se att båda dessa orsaker går i samma linje som det forskarna i D-uppsatsen "föräldraskap i konflikt" kom fram till, det vill säga att föräldrar var i behov av mer hjälp efter separationen i frågor gällande barnen. Dock hade inte studien konkreta lösningar, utan eftersökt "flexibilitet" på familjerätten.

Makro: Socialförsäkringssystemet är inte moderniserat vilket jag har förklarat hur konsekvenserna blir ovan gällande barnbidrag, bostadsbidrag, underhållsbidrag och föräldrapennig. Detta resultat påvisades i D-uppsatsen "varannan vecka liv" där avsaknaden av hela det strukturella regelverket starkt ifrågasattes, eftersom detta påverkar olika familjekonstellationer negativt.

Problematiken framförallt ligger på det strukturella planet, makronivån, och sammanfattningsvis finns det två fel på den strukturella nivån som inte bara förhindrar att samarbete ska komma till stånd utan även faktiskt försvårar handläggares arbete att hitta samförståndslösningar mellan föräldrar i konflikt, och de två felen är:

- Samhället erbjuder ingen hjälp att få möjlighet att diskutera de ekonomiska frågorna gällande barnen som uppkommer i samband med en separation
- Det finns inget krav att ha genomgått en samarbetsamtalsutbildning för att ha kunskap om konfliktnivåer, konflikttyper, olika förhandlings och lösningsmetoder och inte minst hur man möter separerade i ett kristillstånd.

Utifrån analysen av min empiri kan jag fastslå att konflikter kring ekonomin är dubbelbottnad. Det finns två olika förklaringar.

Det ena förklaringen handlar om Reidars resonemang att om man inte får hjälp med att lösa konflikter med ekonomin flyttas bara konflikten till något annat område såsom boendet. Detta styrks av Lenneér, Axelsons och Thylefors (2004) resonemang att ett utav de viktigaste kriterierna för att lösa en konflikt är att prata om konflikten, istället för att lägga locket på. I SOU:n framgår att ekonomin är ett samtalshinder mellan framförallt föräldrar där förtroendet och kommunikationen sviktar. Det kan då vara en konflikt drivande faktor som försvårar arbetet.

Den andra förklaringen är att ekonomin är det konkreta som diskuteras, men bakom ridån finns en rad andra orsaker som är det egentliga, såsom svek. Ekonomin är en slags tändväska. Detta styrks av Cullbergs kristeori som förklarar hur man i en kris efter exempelvis separation kan gå in i ett tillstånd som kan

liknas vid chock. Hedvig förklarade detta, och menade att ekonomin är lätt att gräla om för det är så konkret att ta på. Med tanke på vad det innebär att befinna sig i en kris, så tordes det vara det sämsta tillfället man ska vara mer resonlig och mogen än någonsin att diskutera, med den personen man känner exempelvis besvikelse eller saknad gentemot. För att minska antalet konflikter borde därför:

- Socialförsäkringssystemet moderniseras
- Obligatorisk utbildning i samarbetsamtal som innefattar ekonomifrågor och familjeterapiutbildning.

Min forskning visar att med hjälp av tyst kunskap och utbildning inom samarbetsamtal har man de rätta verktygen för att kunna få bort konfliktdåerna en efter en och se dialogen som pågår, och därmed hitta de rätta lösningarna.

Referenslista

- Axelsson - Lennéer, B. (2010) *Förluster - Om sorg och livsomställning*. Stockholm: Natur och kultur.
- Axelsson - Lennéer, B & Thylefors I. (2004) *Om konflikter - Hemma och på jobbet*. Stockholm: Natur och Kultur
- Backman, J. (2008) *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Blake R, Mouton J. (1964) *The managerial grid*. Houston: Gulf.
- Brinkmann, S & Kvale, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: studentlitteratur AB.
- Bryman, A. (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Leicester: Liber AB.
- Cullberg, J. (2006) *Kris och utveckling*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Dreyfus H, Dreyfus S. (1986) *Mind over machine: the power of human intuition and expertise in the era of the computer*. New York: Free Press
- 2011:5 *Socialförsäkringsrapport - Särlevande föräldrar och deras barns boende och underhåll*. Stockholm: Försäkringskassan.
- Glasl, F. *Confronting conflict - A first-aid kit for handling conflict*. (1999). Gloucestershire: Hawthorn Press.
- SOU 1999:30 *Underhållsstöd vid växelvis boende*. Stockholm: Socialdepartementet.
- SOU 2011:51 *Fortsatt föräldrar - om ansvar, ekonomi och samarbete för barnens skull*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Svenning, C. (2003) *Samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling - Klassiska och nya metoder i informationssamhället - Källkritik på Internet*. Eslöv: Lorentz Förlag.
- Thomassen, M. (2007) *Vetenskap, kunskap och praxis - Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Oslo: Gleerups.
- www.socialstyrelsen.se 111101
- www.forsakringskassan.se 111107